Wyrazy (terminologia)
leśnicza, flisacka, pszczolarska, i w części górnicza.

=

Barć = ul w drzewie żywem; także dzień czyli dzion(ła)
drzewo takie zwie się drzewo bartne, dziane albo dzianka.
Bartnik obiera drzewo sosnę lub jodłę, za pomocą liny (leziwa)
wyłazi i bartnicą (dłutem) dzieje (wyrabia) barć (ul)
i na takiem drzewie cechę swą wycina (klejinę nakłodzi)
– takie drzewo zowie się podkład
Barć sama czyli dzień (dziura wyrznięta na ul) w części górnej
zwie się głowa, w środkowej: oczník, w dolnej nogi,
strona od drzewa plecy, otwór z przodu dłuznia. Głowa
barci jest laskami zaleszczona to jest w poprzek deseczka=
mi zatknięta aby pszczoły na nich swe plastry przytwier:
dzały; w samym środku barci wyrabia się oko t.j otwór
do przechodu pszczołom. W ten otwór zasadza się oczkas t.j
(czyli jarczos, jarkul) kawałek drzewa okrągły jak klin
zaciesany, służący za szczebel na którym pszczoły budowę
wspierają. Dłuznia czyli otwór barci zatyka się deszczką
zwaną dłuziec, dłuźnica, płacha, zatuła, zatwor. Na wierz:
chu przybija się do drzewa deseczka zwana ~~cis~~ snit lub snoza.
Pomiędzy snit a zatwor ogacają wiechę (t.j. wtykają gałązki
kolące dla bronienia przystępu ptakom). Taką barć farbują
farbą wewnątrz (czyli wymazują ponsta) a dla zwabienia
roju nabijają w głowie do lasek susz (t.j przylepiają
woskiem czyste plastry)
Bartne drzewo które dla starości koronę utraciło zwie się podcin
a jeżli burza wierzchołek utamie: strąp. Drzewo z na:
rostami na barć niezdatne: bochniak; drzewo krzywe
pleczowacz – Gałęź przeszkadzająca: wręga.
Dla wzbronienia przystępu niedźwiedziom uwiązują koło barci
kloc na wici czyli dzwon albo samobitnia, lub też ko:
łbkę (koszatkę na drągu elastycznym) robią też na drzewie
daszek czyli pomost zwany podkur połatka, ter, werek
dla utrudzenia wydrapania się.

Ule domowe zowią się stojaki i te w lesie ustawiają na
rusztowaniu, ~~tep~~ które zowią odra lub stań; albo
też ul przywięzują na drzewie co się zowie stawka.
~~Ul~~ Ul taki zwyczajny na drzewie zowie się korzennik.
Dań miodowa czyli bartna: (pudłak miara 4 garncowa)
mus, musa, kunik, pokowa (miara 1 garncowa) rączka
miara 10¼ garncowa) połuja (połowa zebranego miodu)
zliczki (opłata pieniężna) wkupne (podatek za dozwole=
nie robienia barci w drzewie)
Bartnik do wyłażenia na drzewo używa liny (leziwo) dla
przytwierdzenia której zabija ćhmal (t.j. hak); lub uży:
wa na wyłażenie konaru rosochatego który się zowie
ostrowa.
Plaster miodu albo szyba zwie się zlepek komorek miodo:
wych; komorka matki czyli krolowej pszczół zwie się
mateczník, świstak, świstuła, ślepak. Pszczoły budując
komorki wylepiają ściany woskiem (propolis) zwanym
pierzgą, zasklepem, taka budowa komorek zowie się
skarzyk albo wiąz woskowa; plastry w których się mło:
de pszczoły wylęgają zowią się gniazdo albo oklek
Leziwo (lina do chodzenia po drzewach) łażbien (deszczułka
czyli siedzenie na linie), leżajo (sznur podwojny z pętlicami
zwanemi strzemionami w które nogi wkłada)
Łażbić (miod podbierać) gdy się pszczoły korzą (gniewają)
i żądlą (kąsają) nakrywa bartnik twarz sitkiem i kurzys:
kiem podkurza, mając rzezec (nóż) odrzyna ukrój (t.j
plastr miodu)
Osadzając pszczoły zbiera bartnik pszczoły do wieka
(naczynia z łubu) a matkę czyli krolową zamyka do
klatki zwanej madzelana
Pszczoły w barciach zowią się borowki albo zalone (mniejsze
od pasiecznych mieszkają w swepietach albo ślepietniach
(dziurach wypróchniałych w drzewach) Pszczoły są trojakie:
matka, krolowa (samica) trądy, trutnie, truty (samce) pszczoły
pracujące, robocze; pszczoły wylęgają się z jaj, liszka zaraz po wy=
kluciu zwie się robak czerw albo czerwie, a gdy się już rozrośnie
w komorce zwie się bekas albo zatążek, złożywszy powłokę jedwab=
nistą (dziewnicę, wylinę, koszulkę) wylatuje

Płód obumarły pszczół zowie się dzbuk, martwica, na: parst albo zaprzat. Pszczoły gdy wyszukują sobie gniazdo wysyłają kilkanaście wysłanic, te zowią: sok, judasze, skal skała, skarty, a gdy osiędą mówią że się zaskaliły. Pszczoły które innym miód rabują zowią: zjedz, zjednice, smiż, wilki, łakotniki, rabusie. Rój w zimie spadły to jest życia pozbawiony zowią pomarlice

Belki od ilości sążni zowią: piątaki, szóstaki, siódmaki; beka 18–24 stop długa a 12 cali gruba w kostkę zowie się oflisak, łysak; koniec grubszy zwie się komel, cieńszy zaś odrąb.

Bęben narzędzie do wytrzęsania nasion z szysek

Bez czarny (sambucus nigra) bez koralowy, czerwony lub bzica (dziko rośnie kołokicowa, sambucus racemosa), bez hebd (sambucus ebulus)

Białawiec, białek głogowiec (papilio-pieris crataegi) owad motyl dla drzew szkodliwy.

bindugа (winduga – Zündung) miejsce na brzegu gdzie składają drzewo spławne

blacha, ołtarzyk, kapliczka (wycięta przez branie trzasek na łuczywo) żywica w sośnie

blachować wycinać łuczywo.

błonki; dranki, ptaszki, pochodnie, szlajsy (wióry grube z sosny do oświetlania – łuczywo)

boreeznik (lophyrus) owad szkodliwy w borach

borówka (Vaccinium) czernica (ma jagody okrągłe kuliste) ferecyna V. myrtillus; łochynia (V. uliginosum) ma jagody podługowate błękitne pyłkiem pokryte; kamionka brusznica (V. vitis idaea) jagody ma czerwone kwaśne; żórawina (V. oxycoccos) jagody wielkie czerwone z których na Litwie robią sok zwany klukwa.

branice cienkie deszczułki do ~~[illegible]~~ pokrycia dachu nakształt gontów

mylne, powinno być dranice

browarka drzewo sosnowe świerkowe, olszowe z kory tylko oskrobane na handel jeśli jest krzywe są kąte zwie się browarka murszywa

bryz, brzyzg pączki leszczyny, brzozy, osiny

bryła, ziemia wraz z korzonkiem rośliny do przesadzania.

brzosta, tkanka pęcherzykowata kory brzozowej, jasno brunatna leżąca pod naskórką białą, z której dziegieć robią.

Brzoza (Betula) pospolita, (B. alba) omszona (B. pubescens) kołobjcowa, krzewiasta (B. fruticosa), karłowata (B. nana), ojcowska czyli łokietka (B. ojcoviensis) ma wysokości 1½ łokcia — Brzoza guzowata nierówna zowie się czeczotka lub rokieta. — Sok brzozowy nazywają brzozownik lub oskota.

Buberta skrzynia do suszenia sysek

bucituk, pitowiec, czyli kłoda do rznięcia drzewa - w Karpatach.

Budowlowe drzewo: banty, miecze albo straby (tak grube jak krokwie utrzymują stolec dachu) bierwiono, bierzwiono, bierzmo, bierzwo (drzewo okrągłe miękkie nieobrobione do chatup i ścian) jątka (sztuka drzewa do związania krokiew powyżej stolca) kiełbalka (rozpora między krokwiami) knag (przypuśnica) krokwa krokiew (robią z drzew mniejszych czyli z półdrzewa lub krzyżulca) ława (drzewo uprawione w półkrokwie które wspiera sztychy) murłat (rama dachowa na ścianie muru) natyk (sztuka do zakrycia pola w ścianie między słupkami) ocap (sztuka położona na końcach belek do której krokwie przytwierdzają) okap (rama na dachu na której pierwszy pokład czyli szaragów spoczywa) opaska (do wiązania dachu w środku krokwi wiąże kiełbalki u góry) ostew (krokiew w ścianie bocznej dachu pomiędzy krokwiami narożnemi) płatew, płatwa płoteń (pierwsza podstawa dachu) podciąg, sieśtrzan (straganz inne poprzeczne belki utrzymujący w środku) podnosza (sztuka leżąca na stolcu na której się krokwie wspierają) podcieś (przycieś, podwalina pierwsza sztuka drzewa na fundamencie) przypuśnica (knag klinowato ściesana służy za przedłużenie krokwi dla lepszego spadu wody deszczowej) ślemię (sztuka leżąca poziomo na sochach czyli słupach wysokich, na której sztuce krokwie zawieszają w szopach) stojak (sztuka na podwalinie pionowo w ścianie stojąca) stolec (Dachstuhl) sztak (drzewo łupane do zakrycia pól sufitowych pomiędzy belkami) sztyber (sztuka w dachach stoi na podwalinie i unosi opaskę) sztych

Czambrowina (Bauholz)
Wanczos (Wagenschoß - grube dyle dębowe)
wąsiętki (Fußholz)
pipiętki (Schwimmholz)

sieśtrzam czyli siestram

(odcin belka wczopowany w pierwszą belkę od ściany bocznej) uszak (od drzwi) wangi (boki do wschodów z bali dębowych) wiązak (do wiązania krokiew sztuka) wiereje (bieguny drzewiane do wrót stodoły) zastrzał (bant zastrzałowy — sztuka w pruskiej ścianie pochyło stojąca)

Budowlowe drzewo do budowli wodnych: jarzmo, knis (sosnowa sztuka wykopana z korzeniem na pal) łątka (przy stawach w upuście poziomo leżąca sztuka) mnich (pop lub trąba (sztuka w stawach umocowana na rynnie) pomost, poręcze, upust, szalówki (do obijania)

Budowlowe drzewo do machin: cewkowat (dębowy 30–40 cali gruby w foluszu czyli suknowalni) gąsior (do podnoszenia stawidła w fryszerce) helze (podwaliny pod maszynerją młotowa w fryszerce) holender (dębowa sztuka w papierni) korcówki (skrzynki u koła wodnego nadsiębiernego) kozioł (podstawek na którym się wiatrak obraca) kręzeł (dębowy używany w tłoczarni) król (wał w młynie wietrznym w samym środku prosto stojący) obijak (w fryszerce sztuka wstrzymująca i hamująca skoki młota) orszlam (sztuka na której głowa miecha w fryszerce spoczywa) osnowa (na której czop od wału młotowego w fryszerce spoczywa) palce (zęby u koła) powiągiel (tyczka na końcu gąsiora do odmykania lub przywarcia stawidła) podeszwy (wiązania pod słupy helzowe) stępory (stępy w foluszu) trzon (toporzysko bukowe służące na trzonek młotu) szmiga (drzewo sosnowe służące na grzbiet do skrzydeł wiatraku, kręte) sztember (słup na którym wiatrak stoi i obraca się) walnica (dębowa służąca pod czop wału w drutarni) wangi (kranice do kół wodnych w których są korcówki czyli skrzynie z tarcic) załogi (kliny przy młotach we fryszerce)

Budulec (drewno towarne) jest wielki do 60 stóp, średni (do 40 stóp, mały do 36 stóp długi; kantak jeżli z 4 boków siekierą i toporem ostoporowany, ociesany; jeżli ma cztery boki równej szerokości zwie się kostka, lub drzewo kostkowe; jeżli boki szersze zwie się płaszczak; budulec rznięty jeżli zamiast siekierą piłą oszarty (obrzyny lub okrajki) ma

oberznięte. Budulec z grubego wioru jeśli tylko siekierą
obciosany; wtedy odlatujące wióry czyli trzaski grube
zwią się rsztony, sznaty lub sztany. Budulec okoro=
wany z którego kora tylko zdjęta.

burdak kocioł miedziany płytki do warzenia potażu na Polesiu.

Bursztyniarz trudniący się wykopywaniem bursztynu który
w ziemi leży pasami, albo w gniazdach lub chlappach. Kopią
oni doły sztylami (szpadlami) który to doł zowią kociołkiem
; woda zaskórnia zwie się ciekęc lub szor, którą dla wstrzy=
mania zasypują piaskiem suchym zwanym dziaro. Kawał
bursztynu ma skórkę chropowatą po wierzchu otaczającą
tą zwie się koszulka; kawał bursztynu świecący zwie
się blankier; cacko (mały kawał przezroczysty); fernec
(kawał kruchy) knoch (gnat biały / bursztyn biały) płomyk (bursz=
tyn jaskrawy) slux (bursztyn żółty rzadki lichy) szum
(bursztyn kruchy płaski) – Chmurki (zowią się w bursztyn=
nie mleczne plamy) – mulak (bursztyn miękki) baba (bursztyn kruchy)
sluks bursztyn żółty przezroczysty

burty brzegi rowu lub kanału

butwik sosnowiec (hylurgus piniperda) owad niszczący sosny.

byk, drewo sosnowe 20-30 cali grube na handel; także
drąg gruby (do sztukowania ramienia przy narzędziach)

bystrzyk dziegeć lepszy od zwyczajnego otrzymany z brzozy
brzozowej powtornie odrostej (na Polesiu)

Cewka rurka rdzenna w drzewie budowlowem (czyli sęk) u cieśli
zwana

chląd, młode sosienki (około Łomży)

Chluba, wić dębowa od ½ do 1 cala gruba a 8-10 stop długa uży=
wana do tratew; taka wić robi się bieganiem (kręceniem)
około chlubownicy czyli bieguna (t.j kołka dużego zabitego
w ziemię) i mniejszego haka drewnianego czyli sztapaka
Są różne gatunki wici (lin drewnianych): sztak (lina gruba
z witek złotowierzby które się kręcą w jedną skrętkę) cuma
(czuma, użda, lina z 4 chlub skręcona) sryłkówka (lina
za pomocą węzła w środku spojona) sierota (koniec wici od
gałązek) garen (postronek kręcony z wici) hołubka (drąg z
krukiem do kręcenia wici)

chojar, hoina, młode sosny
Choroby drzew: obnażenie z kory, rozpadliny i szpary, gruczoły, rdza na korzeniu, gnicie międzypnia, murs (całes próchnienie rdzenia) martwy rdzeń (co robi kruche drewno) rak, omar (napływ soków w jedno miejsce) mułhy (gruzołki żywiczne) grzyby, gąbki, pędy (odrosle proste) na pniach, wilki (wyrosty, wodzianki, gałęzie wodne) wyrzut (chropowatość kory) mchy, porosty, kołtun (kunie gniazdo, kłąb, czapka, wicher, wilczeniec albo kuniec gęsta narośl wielu pączków na gałęziach) blakowanie liści, żółtaczka liści, miodunka (powłoka lepka na liściach) otrząsanie się z igieł (u sosien) rdza na liściach
chrabąź gęstwina w lesie.
chróśniaki małe drzewa
chrusz śnieg suchy podczas mrozu.
Chrząszcz pospolity majowy, chrabąszcz (melolontha vulgaris) należy do tęgopokrywych (coleoptera), kładzie jajka z których się pędrak (mały robak) wylęga
chyba (Zimbwald) las wysokopienny
cichot, badyl, pęczak, pamłodka wierzchołek świeżo wypuszczony na sosenkach
ciecwierz, cietrzew drewka wyrąbane do opału (pod Waltzewą)
ciosna znak na drewnie granicznem wyciosany.
czygąź, zarośle sosnowe młode gęste (koło Łukowa)
czer, spróchniałe drewno bukowe do krzesania ognia
czysty las, mający tylko jeden gatunek drzew.
dąbrowa rzadki las dębowy krzewami zarosły.
dębniak, dębowiec gaik dębowy
drewniak handlarz drew w Gdańsku.
drewniak owad (scolopendra)
drujki słodko-mdły (smakowców leśnych)
drypy, kuchy, kora garbarska już z użyta, prasowana w kształcie cegieł na opał (kuchy = wytłoczyny bukwi, nepaku i t. p.) tę korę garbarską zwie się także wyporą lub trista.
Drzewo dzieli się na liściowe (liściaste) iglaste (szpilkowe) latem zielone, zawsze zielone, białe, chrustowe, chybiaste (do cięcia zdatne)

czaszułka (miseczka w której żołądź owoc spoczywa) na drewnie, czeszujka.

sasowe (budulec w właściwej porze spuszczany) fladrowate, gałęziowe, gąbczaste, karpowe (z pni i korzeni na opał) karzeł, kostkowe, koszlon (krzywe) krąglakowe (do łupania za cienkie) kręte, krzywulec, krzyżulec (krzyżowe drzewo przerznięte w trzecie na 4 sztuki ⊞) latem zielone, leżate, łom, marchwiak (sośnina gąbczasta) mądre (modrzewiowe) nabite, nasienne, nasiennik, narzędziowe, niskopienne, obar (żywicą oblane z zęgonowodu chorowite) obwieś (które się przy ścinaniu na in:nem powiesi) ochronne, odziernk (świerczyna mająca odartą korę) ogłowione (z urżniętym wierzchołkiem) opałowe, panują:ce, powałowe, przytłumione, rąbne, rdzenne, rezerwowe, rękodzielne, rosochate (rokwa lub widłak, na 2 odnogi rozrośnięte) rostruchaniec (karłowate, poschłe) ścienne, sękacz, śniegołom, starka (stare) styk (od burzy w części złamane) szczapowe (szczypowe na opał) tłowarne, użytkowe, węglowe, wilk (ogniłe z wilgoci w lesie) właściwe, wybiegłe, wypalonka, wysokie, wysokopienne, wyborowe, wzoro:we, zangtowe (obłupane z kory w którą się owady wniosły) zawat (leżące w lesie wielkie nadgniłe) zawsze zielone, zer:wa (wierzchołek od burzy mający zepsuty, wiatrołom) drzewołom

Drzewo do kopalń: zrąb (folbun albo kotel Gestelln, ocem:browanie wierzchnie nad szybem) ławki (na wierzchu zrębu ⊠ ramę formujące) słorce (słupki prostopadłe w ławki wpra:wionych na których wałek z korbą lub rogiem) słogi (sztuki prostopadłe w węgłach szybu stojące) pryki (albo szpersztaki rozpierające wpoprzek słogi) wciąs (z kap, kapa, belka na stęplach położona) okładziny (pułap na wciąsy wsunięty) przeczniaki (stęple na krzyż umoco:wane) organy (drzewo jedno obok drugiego przy ścianach poustawiane które się potem wyjmuje) lutnia (rura z 4 tarcic dla odświeżania powietrza) listwica (sztuka drewna gładka po której kible z rudą posuwają) jata kawa (budka nad szybem)

Drzewo do statków wodnych: belka (kotwicowa, masztowa, windowa) bratszpil (winda do kotfiry) butyl (bale do obijania okrętu) hanspuk (drąg krótki do windy) planki (do obicia wewnątrz okrętu) rajna (drąg okrętowy lub żaglowy) rudel (ster)

bakort (Ermste? ... des Schiffes)
szymbort (... Schiffs ...)
kładziny (...)
patyny (...- wężyka?)

stup masztowy, stępka (belka wzdłuż okrętu na samym spodzie leżąca na której wspiera się żebroszyk i cała budowa) szpil (wierzchołek masztu) windbein (winda do stawiania masztu) Es (sztuka drzewa w kształcie S) Krzywka lub Knica (drzewo krzywe służy za żebro okrętowe) rosocha (drzewo widłate) wrąg (wręga lub Kokora sztuka drzewa w kształcie Kolana zgiętego z pnia drzewa przy którym gałąź, używa się na boki do okrętów gdzie się tęgiej belek z krzywką część dłuższa wręgu zowie się blat a część krótsza: Karpa – do okrętu potrzeba 600 wręgów) burta, burtnica (bal trzechcalowy do obijania boku u statków) grotyna (balka służąca na pomost do promu położona na wierzchu wręgów) Klamburt (bal na płask przybity do boku galaru czyli do powierzchni burty) Kokosz (cały żebroszyk u statku wodnego przygotowany do obijania) Kosa (bal kabłąkowaty na dno statku) kurman (bal kabłąkowaty na dno do statku) Kwarek (Kawałek drzewa kabłąkowaty do budowy galarów) ława (bal na dno do statku wodnego) nadsławka (bal pierwszy ~~[illegible]~~ od góry przy boku burty) rozkloc (bal do boku węższego galaru służący na którym się drygawki osadzą) ryzbort (bal do łyżwy mostowej pierwszy od wierzchu) warcholec (bal w cieńkim końcu szeroki) wrążek (świerkowy do budowy galarów) zembrat (bal na pomost do statku) zyza (drzewo na koryto do statku którym ściekająca się woda)

Drzewogryz, drzewosiek, drzewotocz owady szkodliwe leśne z rodzaju porzyłowatego (n.p. trzpiennik, Sirex) lub chrząszczowatego (n.p. Kozio rogi capricornus)

Drzewostan: czysty, mieszany, pomieszany, przerosły, prześwietlony (gdy parę drzew wystaje) podrosły, podszyty (obok wysokich drzew mający młodzież) zagęszczony, przeplatany, karłowaty, skarłowaciały, przytłumiony, młody, średniowieczny, dorastający, rębny

drzonek ośrodek zleżałego drzewa jeszcze nie zgniły.

duga drąg do wydobywania pni przy karczowaniu.

dupel dup' dziupla, duk (dziura w drzewie)

dusza, rdzeń bzu pospolitego

dżdża, czas wilgotny

dziczka, drzewo owocowe dzikie

dziedzic, stara sosna wpośród młodych drzewek (w Krakowsk.)

dziegieć, w dole lub w piecu tli się brzoste brzozowe na dziegieć

dzielnica lasu (Waldrevier)

dziegi osad pozostały od wytopionej żywicy i paku zdatny do wyrobu sadzy.

dziegciownica (stinfruf) (koryto ruhe w lesie sp.: dziegie)

Dziegciu wołyńskiego beczki podradna czyli półtoraczna, lubarka (mniejsza), Radowka czyli Kijanka (jeszcze mniejsza)

dawon, brzek węgla dobrze wypalonego.

Entomologia leśna: Szkodliwe owady a) chrząszczowate (coleoptera) kornik (bostrichus) butwik (hylurgus) ogłodek (scolytus) koziorog (capricornus) chrabąszcz majowy (melolontha vulgaris) – b) pszczołowate: (hymenoptera) boreczník albo chojniar (lophyrus pini) który sprawia objedź na sosnach c) motylolowate (lepidoptera) głogowiec (pieris crataegi) z rodzaju białawców, świetek (sphinx pinastri, Kluk go zowie mylnie żałobnik, należy do rodzaju zmierzchnic) prządka sosnowiec (bombyx pini) prządka mniszka (bombyx monacha) p. społecznik (b. processionea) pacięrnica sosnowka (noctua piniperda, sówka lub sosnowiec) miernica sosnowka (geometra piniaria, piędziówka) toczyśniat (cossus ligniperda) slinogorz (bombyx neustria) omata (yponomeuta)

froktarz kupiec który sam w lesie drzewo zakupuje

Gaić się trudnić się zbiórką drzewa na opał

galak, golak, gołas, skrzek, skrzeczak (sosna żerdziowa młoda)

galasowka (cynips) owad sprawia na dębie dębianki (Ausgroom)

gałąź wystaje od straty drzewa, bywają naprzeciwległe, naprzemian ~~pałeczna~~ legle (u lipy dębu) okręgowe (u świerku) wrosłe w strałę

~~[illegible]~~ garbowiny, garbówka, tryszta (Lohn pocześku trzciło)

gary albo kary, wozo 4 kołach do przewozu drzew. Części zaś sanek do prowadzenia drzewa są: zajdki (sanki) śródło (podkład na sztabach kołowych u sań) suka (dyszel u sań) pojmy (postronki przy dyszlu) koza (ława o 2 nogach na której drzewo z sań spychają)

gatunek drzewa: Użytkowe wielkie średnie i małe, Opałowe klocowe, szczypowe, krąglakowe, gałęziowe, karpowe (z pni i korzeni) chrostowe

gąga, sztuka drzewa prosta służąca do zbijania belek na spław

głuchy las, bagnisty las

gnat, kloc drzewa trudny do połupania

golanka, gogółka owoc na drzewie dopiero co zawiązany.

gont lub szkudło. Szkudlarze czyli gonciarze biją (robią) gonty ze szniaków (klocków) klinem i gładzą ośnikiem, potem fugownikiem robią fugę. Gonty układają się w klatki albo koziołki (stosy) w których po kilka kop gątów. Gąty nierówne mające klęki (wklęsłości) zowią brakiem.

Gospodarstwa leśne: wysokopienne, niskopienne proste, niskopienne połączone, ogławienie, przemienne, pla: drujące, napolne.

grabnik, gaik grabowych drzewek.

grondy, las iglasty starodrzewny obrzednio (dość rzadko) zarosły, lub też kępy lasów na gruncie bagnistym

gruzot, korzeń drzewa trudny do wydobycia.

Grunt: piaszczysty cienty chudy, suchy, mający piaski lot: ne, zwiewne lub wydmy piaszczyste, grunt gliniasty mazisty lepki bagnisty mający wody zaskórnie lub tu: gowiska (wody deszczowe które wysychają) zimny, ciężki, łęgi (sap czyli it) rędzina (mieszanina gliny i piasku) próch: nica (czarnoziem) wapnisty, pulchny, żyzny, marglowaty torfowaty, próchnica (czarnoziem zwęglony z piaskiem) grunt nagórny, napływowy rzeczny,

grzęb, miedza krzakami zarosła i kamieniami zarzucona.

guguła, malina niedojrzała zaczerwieniała

guła guz narost na drzewie

guma, lepkosok, sok lepkokleisty zsiadły.

hajtować popiół drzewny przepalać powtórnie do huty szklannej.

halizna, golina miejsce wśród lasu gołe bez drzew, do takich miejsc należą: bezlesie, gołobórz lub gołaźń (w lesie sosnowym) nowina (karczunek na rolę) niwa (rola) odłóg, pole, łąka, ług (miejsce niskie) smug (miejsce do ścieku wody) trzęsawisko, wyrobki (karczunki na rolę) hala lub hola (w Tatrach)

Handel drzewa do tego należą: maszty sosnowe i modrzewiowe (54–80 stop dług.) drzewo okrągłe sosnowe i świerkowe (18 do 50 stop dług.) brusy i belki [do ostrego kantu obrobione sosnowe, dębowe, bukowe, kloce dębowe i bukowe, bale dębowe (24 stop dług.) tarcice, [sprzedawane na kopy] wanczosy (wanczosy Wagenschoss) z pociosowanych dębów 9–20 stop długie, [sprzedaw. na kopki] klepki dębowe [od 3–6 stop długie 3 calegrube 6 cali szerokie, szczypy szczapy dębowe na klepki (Klotzholz) krzywki (10 stop dług.) podkłady pod szyny kolei żelaznej. F – Drzewo towarne gatunkuje się na koronę czoło (z której robią maszty, reje, mitruty, szpiry) te sprzedają na stopę bieganą których 6 idzie na sążeń bieżący (fadum) – brak (gorsze) – brak z braku (jeszcze gorsze) – nul czyli poślednie – Reje (sążnie złożone do spławu przy brzegach rzeki)

[albo bale sprzedawano na setki

[sprzedawano na setki

F – wąsiłki (sprzedawane na setki) i pipetki i cembrowina sprzedawane na kopy

haszcze, krzaki niskie

holaki, gałęzie suche na sośnie które kluczkami obłamują.

jagliwie, igły suche z drzew szpilkowych opadłe na ziemię.

jagodnik, przestrzeń w lesie krzakami borówki czernicy zarosła.

japart jabłoń leśna dzika (a Porta cf Długosz)

jarkie drzewo gdy słoje nie idą równo i gdy przetopnieją.

jarug, chmal część gęsta lasu ~~gł~~ krzewami zarosła.

jarząb, topol nadwiślańska (w płockiem)

jegla, jeglija, jodła, jedlina (w Mazowszu)

jewnik, gałązki z liśćmi młodemi drzewa na strawę bydłu

jezuickie drzewo, jadwiga, sosna która z jednego korzenia dwa pnie wypuszcza.

igły, kolki, szpilki liście u drzew iglastych

ilm, kopak, kopaczyna, wiąz (Ulmus Ulmen)

jodła, świerk pospolity, świr, smrek, smereka, świerczyna, skrzek, srok, rsiok (Pinus vel abies picea Fichte Tannen)

8

Kaczatka, kłoda sosnowa (na Polesiu)

Kaleń, bajor, błotne miejsce.

Kamionka, kupka kamieni na roli uzbierana.

Karczować, rudować (rodzić) las

Karczunek, łada, nowina, rudunek, rumunek, wykonka, wyprawa, wytrzeba, wytrzebież (pole orne wytrzebione z lasu)

Karkoszki pnie dobyte olszowe na opał (na Podlasiu)

Karmnisko las dębowy lub bukowy w której trzoda na żer zostawiona.

Karpa, karcz korzeń główny ściętego drzewa w ziemi pozostały

Karpiec, dół niezrównany po wydobyciu korzenia drzewnego

Karpina, skałka, smolak (szczypy z korzenia żywicznego pnej ściętego)

Karszlak, niskie sękowate drzewo na opał (koło Łomży)

Karunek, wyciąganie z rzeki drzewa spławionego i dowożenie do szychty.

Kazub, kazubka, kotbaszek, korbań, korbańka, korobka, kozub (torebka z kory na jagody lub żywicę)

Kikut, pień żyjący pozostawiony po ściętym drzewie (ogajony pień)

Klepka (Dauzgholz (Stützholz) dębowa ociesana do ostrego kantu: gatunki klepek: piple lub pipówki; brantówka, oxeftka lub oxeftów: ka, beczkówka, denkówka (na dna beczek); szujka abo wanczos wączos (na 6 stóp długości) dęga (3 stopy długa z drzewa miękkiego)

Z klepek robią naczynia: ankiersek (beczka dębowa 6-9 garn: cowa na płyny) antałek (12-15 garncowa beczka) balia, barytka, (dębowa), ceber, chłodnica lub rurnica (Kühlstock w browarach) dzieża (do chleba) faska, kadź, konew, kufa, maślnica, mąś: nica, miary do zboża (ćwierć, miarka) oksheft (dębowy) pipa (na wódkę beczka) solówka (beczułka) s kopieć, szkopek, stuz: ka (do robienia masła) wanna, wiadro, zolnik (do zolenia bielizny) półkufki, drelinki albo drajlinki (beczki na wino), achtele.

Klikowisko odległość z której można słyszeć odgłos siekiery w lesie.

Kłys, skłys, kłyk, złom, skręt, styrk (drzewo na pniu stojące z odłama: nym wierzchołkiem)

Knebel, trznadel (polano zaostrzone do wiązania snopków)

Kolej leśna period lasu przy zrębach.

Kotkować, zdejmować pasami korę z drzewa kręglakowego

Komysz gęstwina chróstu

Kopa biegowa drzewa towarnego ma 360 sążni długości

Karować drzewo (wo: zić z tafli od wody) jeżeli więcej koni przy: przęgano to zowano przyprzęg: kłosowanie

[bednarka,

Kopalnia, rudokopy (gdzie rudy nie głęboko ~~[illegible]~~ wydobywają przez odkrywkę lub robotę odkrywalną i w których łamanie idzie ławami n.p. bursztyniarnie, glinianki, kamieniołomy, marmurołomy, piaskarnie, torfiarnie, wapniarki, żwirarnie) duklaki (doły kilka sążni głębokie w których rudę żelazną kopią) szyb szyba (otwór prostopadły, poszukiwalny, windowy, wydobywalny, wodny, powietrzociągowy, wietrzny, swietlik dla swiatła) Sztolnia, sztola, podkop (droga podziemna w kierunku poziomym, w srodku ma rów zwany sznicem którędy wody odpływają) Chodnik, przebitka, ulica, marsza lub czacha (sztolnia komunikacyjna) hałda lub warpa (ziemia i nieczystości na powierzchnią wydobyte) kurzawka, zydz (woda sączaca się w piasku) pinga, kotlisko, spadzisko (szyb zapadnięty) zrob (szyb stary wyrobiony)

Kopciarz, robiący sadzę, lub też osadnik na gruncie wykarczowanym.

Koplunek, drzewo obciste które przywiązują niezbite do tratwy

Kora (cortex) dzieli się na nadskórek (epidermis) miazgę i łyko.

Korbon, rożek, (torebka z kory wierzbowej na żywicę)

Kornik owad leśny (bostrichus) n.p. kornik drukarz (b. typographus) k. jodłowiec (b. abietiperda) k. modrzejowiec (b. laricis)

Korowe chrząszczyki owady leśne n.p. korniki (bostrichus) ogłodki (scolytus) butwiki (hylurgus) przekorniki (hylesinus) zatkaliki (platypus) trzenie (cossonus)

Korzeń drzewa bywa: pionowy, serdeczny (mający więcej pionowych korzonków) poziomy, rozesłany, włóknisty.

Kosa drzewo sosnowe kabłąkowate w kształcie łuku.

Koszary (miejsce dla owiec hurtami obstawione)

Koszula, sucha kora z drzewa iglastego opadająca.

Kozioł, drzewo lub tarcice w trojkąt ułożone.

Koziorog (capricornus) owad leśny zowią go też tracz, cieśla.

Krusz, kora brzozowa szurpata na pokrycie (na Polesiu)

Krzywacz, drzewo zagłuszone niskie.

Krzyżomiar, narzędzie do mierzenia średnicy drzewa.

Kupina, mrowisko, mrownik

Kuropatwa, wiązanka mała połupanego drzewka (w Warszawie)

Kutrzysko, kukrzysko przestrzeń w srodlasu drzewem nie zarosła na której była dawniej osada.

Kwadrat lub kwatera leśna, część lasu regularna.

Kwas drzewny, ocet drzewny, woda smolana, świttucha (z drzewa ocet)

Kwiat bywa jednopłciowy, dwupłciowy, oddzielnopłciowy, rozdziel=nopłciowy, części jego są: słupek z znamieniem bliżną i szyjką, pręcik z pyłkownicą, pyłkiem i nitkami, korona, kielich, gatun=ki kwiatów: baldaszek (umbella) podbaldaszek (cyma) grono (racemus) baldaszkogron (corymbus) bukiet (thyrus) wiecha (pa=nicula) kłos (spica) kotek, kotka amentum (u brzozy i wierzby bazia, baśka – u leszczyny: bitka) okołek (verticillus) kup=ka (sorus)

Kwik, kwika drzewo kastowate.

Łada narzędzie do wydobycia pni z korzeniami.

Las bywa: iglasty, liściowy, wysokopienny, niskopienny, chrustowy, czarny (dębowy, jesionowy, lipowy) dorastający, dostały, mieszany, młody, niedoskonały, wyrębny (nis=kopienny liściowy) oczyszczony podkasany, pastewny, rąbny (90 do 120 letni) średniowieczny (30-60letni) zagłu=szony, zwarty.

Las albo trawz (część nieprzepiłowana aby się deski razem trzymały)

Lasy pręty z leszczyny do suszenia słodu.

Leice podpory u sążnia drzewa w lesie wystawionego.

Leśnictwo: Urzędnicy: Dyrektor, Nadleśny naczelny, Naczelnik sekcyi, Assesor nadleśny, Nadleśniczy, Podleśny, Strażnik, Strzelec (gajowy)

Leśne, Leśnictwo opłata za pozwolenie wypłkowania z cudzego lasu.

leżak, część drzewa ściętego pozostawiona w lesie

lichtować ująć ładunku na statku

Liście są buchtowane (sinuata) klapowate (lobata) sercowate (cordata) jajowate (ovata) okrągławe (subrotunda) pierzaste (pinnata) trójkątne (triangularia) przewrotnie jajowate (obovalia) lancetowate (lanceolata) iglaste (acerosa)

lutość mróz tęgi.

Ławą rąbać wycinać drzewa pasami w pień w porządku

Łąg, łęg, ług, lasek nad rzeką który woda zalewa czasem.

Łomacz gałąź sucha na ziemi leżąca.

Łuczyna, łuczywo, drzazga, łupka, karkosie, szczypa sosny

Łuszczak, łuszczeniec orzech dojrzały laskowy

Łuszczyna kotka męska u brzozy, leszczyny.

Łut, kora lipowa z której robią chodaki; kurpie, łapcie, postoły,
kierpce.

Majdan, miejsce lub budynek wśród lasu.

marchwiak, drzewo sosnowe na nizinie niezdatne do budowy, gąbczaste

margiel, skorupiarz (Margiel)

Masztowina, drzewo sosnowe lub modrzewiowe proste na maszty
gatunkuje się na: bukszpir (8 do 10 sążni), maszt główny
koronny wielki (w środku okrętu 78-98 stóp) reja albo 70 stop
bukszpryt (maszt na przodzie okrętu pochyło ustawiony)
ren (maszt drugi 70 stop) spir, szpir, szwaja (bizan
ryft-maszt trzeci na tyle okrętu 70 stop) samo-
nowa kolumna (maszt główny z kilku sztuk 108 stop)

mateczník, (las gęsty bezdrożny w którym się zmatać
zabłądzić można)

Mech, mszar, miejsce bagniste mszyste drzewem zarosłe

Miara wody, w języku orylskim: gruba (głęboka) cienka
(płytka) dojezdna (po której może drzewo płynąć flossbar)
skład (miejsce głębsze w rzece) zwodek (wezbranie wody)
bystrz (szybkie płynienie) bakord (brzeg lewy rzeki)
worek (mielizna piaskowa wśród rzeki) hak (ukryty
pod wodą podczas małej wody piasek lub kamienie)
podhak (głębina przed hakiem) próg (brzeg haku)
ogon (wierzchołek haku) posmycz (prędsze płynienie
tratwy z góry) tacha (odnoga rzeki) samica (główne koryto
rzeki) prąd (drzewo lub kamień wystający z wody) chyż
(wiatr pomyślny) mamka (mgła) ląd (brzeg rzeki) wierzch
(hak widzialny wystający z wody) wierzchołek mały (mała
wązka przestrzeń piasku na rzece widzialnego) piasecz-
nica (suchy piasek po rzece w kształcie liści płynący)
szlama (muł rzeczny) mada (muł wiślany osiadający na
tratwach) szarokuta (pływające nieczystości podczas wielkiej
wody) sadło (piasek na rogalu, na łodzi) rafa, pujna (kamie-
nie sterczące w poprzek rzeki) ciąg (mocniejszy prąd rzeki) za-
brakować (niedostatek wody do płynienia gdy się okaże)

~~zwodek (wezbranie wody)~~
~~tacha (odnoga rzeki)~~

Miąższość drzewa (vikr
Miecielisko, wieja, zamieć, zawierucha śnieżna
miejsce sporne, pienne (Kontrowers)

Miejscowość leśna: bagno, bajor bajoro (miejsce nie=wysychające) bezdroże, blak lub biel (mała łączka w środ lasu na trawę) chrapy (miejsca niskie bagniste lasu) czerot (bagno zarosłe trzciną, oczeret – na Polesiu) debra debrze, jar lub parow (głębokie wypukłowanie wody=dżdżownica) gan (wierzch wzgorza lasem okryty) kę=piny (pagorki darniną okryte) łazy (miejsca niskie bagniste gdzie chrusty rosną) moczar mokradła (miejsce mokre) oparzelisko (źrodlisko miejsce gdzie się woda sączy) sapisko (błoto iłowate) trzęsawisko (woda stojąca na bagnach pokryta ziemią i porostem) wąwoz (parow obszerny) wertepy (miejsca nierowne skaliste) wezdma (miejsce niskie bagniste gdzie woda darninę wznosi) wiszar (miejsce bagniste trawą wy=soką porosłe) wyboj (dziura w drodze) wyciek, wyrwa wodna (oberwanie kawałka drogi) wyżary (miejsca od pożaru ziemnego bagniste)

miernica sosnowka (Geometra fidonia – piniaria); owad)

Międzypień (miejsce w drzewie pomiędzy korzeniem a strzałą)

mira, żywica w kupinie mrowczej

młot leśny, cechowka do znaczenia drzew

moczyły kora lipowa przez moczenie wymacerowana.

Mysiarki myszyny orzechy laskowe pełne które myszy zbierają. Orzech robaczliwy z dziurką świstun.

Nabite drzewo, twarde ciężkie

nacios, szczerba, znak na korze drzewa granicznego

nadkarpiec korzenie drzewa oderzniętego wystające do polowy z ziemi

nahruz, ładunek statku na Polesiu

nalotowa przestrzeń, lasek powstały przez naturalny obsiew

napolne gospodarstwo (Brunnfeldner wirthschaft)

Narzędziowe drzewo: bierzysko lub kozica (do bicza trzonek) brzechwa (strzała jasionowa bez żelaza) brona, capiga (odcień drzewa twardego wraz z gałęzią na którym lemiesz przy pługu osadzony)

Młyn i części jego: młynnica – pojd – burt=nica – ponory forsztowe z żłobami sosnowemi – pod niemi Cyn na [illegible] nim koła paleczne przy nich wały a w nich czopy – koła cewne – Jagielnik – stępy Przemiar z skrzynią do z sypywania – Poskrzynek – Łutnie – Kamienie z pa=pryjami, panewkami, ku=lami, cewiami – Kosze – Ko=rytka – Tacyny – Łupy – Bono nad młynem – Przypustnica – Kaszto=wania – Przyciesy. – Koła korzeczne, mączne, stępne – Pogrodki – Oudkosz. – Łub lipowy – Łut na koz=łach gdzie kamienie i kosz stoją – Koła wodne mły=skie z wałami – Koła paleczne na wałach z czo=pami – Skrzynia mączna

cep (ma 2 części dzierżak t. j. trzonek i bijak a skóra łącząca: gacek)
cewka (u tkacza) chochla (tyczka do niewodu sieci
rybackiej) chodaki (kiernie) chomulce (u niewodu
rybackiego brzozowe) chrust (płotniak) częstokół
(ostrokół u płotu) dennica (deska u wozu) drabki
(drabinki do wozu) drak (deszczka cienka do gro:
dzenia płotu) drąg, dyl (do podłogi) gać (gałęzie i
chrust do grobel) gnojownica (deszczka) grabie
(święte mają ławkę na której zęby oprawione a trzo:
nek zwie się grabisko) grądziel (dyszel u sochy
z dwiema odnogami) hurty, urty (płoty ruchome w
koszarach z prętów) jarzmo (na woły) jasła (dra:
bina nad żłobem) jazy (na rzece) kadłub (w żarnach
gdzie kamień biega) kadłub, kazub, otok, płatuba,
łoc (kloc drzewa w środku wypruchniały) kantnar
(na którem beczkę stawiają) kijan, kijania (młotek
ręczny) kijanka, pracz, pralniczka (do bielizny)
kitajka, nacinka, nasieka, siekaniec, siekanka
(laska sakłakowa krzemieniami nabijana) kle:
kotka (dzwonek drewniany z sercem czyli młotkiem)
kluczka (żerdź mającą hak z odnogi gałęzi) kluka
kula (tyczka z żelaznym hakiem do obłamywania
gałęzi) kładka (łyży) kładzie, łgi (okrągłe wałki
do toczenia towaru dalej) kłonice (t. j. kołki czyli pod
kulki osadzone w ryczon czyli nasad wozu) kło:
pot lub młon (drąg którym się żarna mielą) kłotewka,
kołatuszka, koziołek, montewka (do rozbijania mąki
w garku z rogatego patyka) kobiałka (pudło plecione)
kobylica (warsztat ciesielski, bednarski) kobyłka
(warsztat kołodziejski) kociuba (ciosek do wygarnia:
nia węgli) kół, kołek (pfosł) kopacz (do kopania kar:
tofli z 2 zębami na kształt gracy) kopyść (kopystka:
łopatka do mieszania w garnku) kopyto szewskie, kor:
ba (u kołowrotu) korbacz (bat) koryto, kosisko (trzonek
do kosy) kosze (przy fortyfikacji) kosze (wasągi, półkosz:

ki, opatki, więciorki, koszyki) kosior, koszor (do zgarnienia szlamu z ulic) kosztur (kij) kozica (nasad u pługa) kozliny, kalenice (cienkie łaty na krzyż zbite i na ~~dach~~ grzbiecie dachu słomianego, aby wiatr pokrycia nie zdzierał) krój (u sochy do orania – istyk kiju pługa którym się grudy z trzosła odgarnia) krypa (żłob do pojenia bydła) lassy (do suszenia słodu) legary (w piwnicy) legaw=ka, ligawka (trąba pasterska) lusznia (podpora wasągu od końca osi przy wozie) łopata, łuby (w wasągach lipowe) łyżki, maczuga (pałka) madzelana (klatka na matkę rojących się pszczół) maj (gałęzie do majenia na Święta domów) miec=ki, (niecki, koryanki do ciasta) miotły, nakoty (drzewo którem wykładają drogę bagnistą) nalust=ka (wić u łuszni wsadzona na kłonicę utrzymuje drabinę u wozu) oblak (żerdź do płotu) obłąk (do rozpięcia siatki na ryby zwanej rafla) odkład=nica (u sochy do orania) osęka (żerdź z hakiem do ognia lub wody) ostrów, ostroga (ciernie na parkanie u wierzchu) ożóg (drąg do pieca) pałcat, palica (kij) pal, palik, palisady (częstokoły) pałka, pień (pod kowadło) pletniak lub witak (płot z chrostu pleciony) pławy pławik (kawałek drzewa u niewodu lub u wędki ry=backiej) podpora (słup) pogrzebacz (do mieszania gliny) posmyk (żerdź do zrobienia drabiny w której są szczeble a na końcu noże albo miecze grube dwa szczeble) powąz albo rubel (drąg którym siano na wozie przyciskają) powerek (drąg na któ=rym ceber noszą) przewojna (gałęzie świerkowe na wicie) pukawka (ruska dla dzieci) rogacz (u sochy) ro=socha (u sochy do orania) sandały (trepki) skrzynia (do prostowania ścian drewnianych na wsrodku pasę czyli otwór na wylot) szmigiel (drążek do którego postronkiem na wozie wiązki drzew mocują) socha (przy studni słup na którym żuraw)

Tągosz (do wozu)

obartel (do wozu)

rozworra (do wozu)

socha (do orania) stożysko (żerdź koło której stóg siana układają) stralus (płot z cienkich tyczek lub prętów) stroisz (chrust drobny na którym zbo: że w stodole lub na statku spoczywa) strożyny (sztagi kominowe stupki do kominów z chrustu plecionych) styk (istyk drążek do pługa okuty służący do przebijania skib) sworzeń (w wozach) szaragi (wieś zadło deska z kołkami na ścianie) szlaga (kloc osadzony na trzonku do wbijania klinów) sztandar (sztuka drzewa czyli podpora do rusztowania) toporzysko (rękojeść siekiery) tyka, tyczka (mała żerdź) ul (stojak, leżak dla pszczół) walce (do przenoszenia ciężarów) wa: łek (do rozcierania maku w donicy lub makutrze - wiercimak) warząchew, warzęcha, wędzisko (laska do wędki na ryby) wicie (kręcone) widły (do siana) wodonosze (do noszenia konwi na ramio: nach) żaby (na których się drzwi w chatupach obracają) zasuwa (rygiel) żerdź, żłobdłub, żłób, żuraw (przy studni) nosze (nosidła, trągi)

nasiennik, nasionnik, drzewo nasionne.

Natonie, oddział lasu gdzie drzewa spuszczają.

Nawieś, okiść, śnieg wilgotny na liściach

Nurt, główny kierunek rzeki, zakrzywienia nurtu zwią się wartami.

Obar, osmół ślepy choroba sosen zbytnie cieknienie żywicy.

objął Umfang

objedź choroba drzew iglastych gdy szpilki tracą przez owady.

obitka (drzewo u którego biel nadgniły został siekierą ociosany)

Oblak, oblakowe drwa, okrągłe z grubych gałęzi, niełupane

obłok, pnie w tratwie nieobrobione lub tratwa z 7 tafli drzewa budowlowego złożona.

obręda kwadraty lasu na ścięcie (w Galicyi)

Obręb lasu wysokopienny [illegible] dzieli się na okręgi, a w niskopiennych na poręby.

obrzyny, odrzyny, zrzyny, opoty, opiłki, oszarły, obładry, ok: rajki (przy piłowaniu drzew)

Obwodomiar drzewny czyli taster (Taster)
obzoja brusy sosnowe ciesane na kant (na Polisiu)
ocerklować, oczerać, oczerczać (drzewu wokoło korę
z miazgą przeciąć aby uschło)
ociępka, wiązka drobnych gałęzi lub słomy.
ociosyka, ociesanie drzewa.
oczeret, trzcina na Polisiu.
odkładanie, odkład gdy się od drzewa macierzystego gałąź
nachyloną w ziemię zakopuje dla odrośnięcia.
odnawianie, odmładnianie lasu, wycięcie drzew rębnych.
odręb, koniec cieńszy drzewa ściętego
odspałować, żywicę z korą zepsutą oderznąć
odwierzch, wierzchołek drzewa ściętego z koroną
odwilż, odliga zwolnienie mrozu.
odziemek, odziomek, grubszy koniec drzewa ściętego
odzierak, drzewo świerkowe na pniu z którego korę zdarto.
oflis, tak zowie się miejsce (~~gdzie~~ na pniu) drzewo przy spuszczaniu
ścięte zostało, także belka która ociosana w kwadrat ma przy:
końcu okrągłość naturalną cieńszą.
oflisowate drzewo, ociosane które ma na kantach ślady kory.
ogłodek ~~[illegible]~~ (scolytus) owad chrząszczowaty szkodliwy.
ogłowić drzewu koronę uciąć stojącemu.
oko, oczko na drzewie wypukłość z której pączek powstaje
okorować, drzewu ściętemu korę obedrzyć.
okorzenić, korzenie mniejsze poprzecinać dla łatwiejsze:
go wyjęcia z ziemi
okrąglak (Prügelholz)
okrzos gałęzie od drzewa podkrzesanego
oliściemie (Entlaubung der Hölzer)
ols, gaj olszowy.
omata (yponomeuta) małe motylki nocne leśne
Opałowe drzewo: szczypowe, krąglakowe, gałęziowe, karpowe (z korzeni)
chrustowe, powałowe lub wykrot (burzą wywrócone) leżałe (nad:
gniłe) zbiórka leży i posuszu (gałęzie suche) trzaski, wióry, drobnica

Okręt (Schiff) ma rufę czyli zad (Hinterteil-puppis) ze:
zę czyli stek (Unterteil) Blan:
buchtę (Bauch-alveus) Blan:
kowanie do chodzenia na
okręcie (Überlauf-foris) -
reja (Segelstangen-antenna)
ster czyli rubel (Steuerru:
der-gubernaculum)

lub drobnyzna (drobne wiory i kora) rósztowe drzewo (opał do pieca górniczego) węglowe drzewo, polano (szczypa gruba drzewa z pnia)

Oryl, horyl spławiający drzewo gdy podczas orylki jest na trat: wie ma nazwę księcia wodnego. — Rotman, retman, rytman lub majster płynie na czółnie przed tratwami i szuka wody w miejscach dogodnych do jazdy ryje koły bięgane t.j. za: tyka pręty; miejsca miałkie oznacza kołami łamanemi t.j. prętami nadłamanemi; miejsca niebespieczne oz: nacza babą t.j. wiechą. Gdy płynie bystrą wodą, chcąc wolniej jechać, trzyma prostopadle wiosło, co zowią zabystrzać. — Rytmańczyk czyli podmajstrzy jedzie za rytmanem, rewiduje miejsca oznaczone, i ober: tuje t.j. wiosłem ostrzega oryli jak z tratwami płynąć mają, ~~krzycząc~~ oraz warnje: wara (ostrzega aby nie jechali tamtędy,) F uderzając wiosłem (przez tak zwane pryskanie) wskazuje iż się tej strony trzymać należy; podnosząc wiosło i kapelusz daje znać aby tratwa płynęła bez kierowania (robienia drygawkami czyli wiosłem) — ~~[illegible]~~ Plenice, glenie, gaʃki, pasy i tratwy spławiają cała koleją (t.j razem 8–24 sztuk) od haku (przystani) — Artfulnik (pilnujący artfula) L binduźnik (który zbija na brzegu cała tratwę) całowy (który kieruje ostatnią plenica) E — fryc (młody oryl który pierwszy raz odbywa żeglugę takiego frycują; t.j smarują mu brodę mazią (błotem) golą go ptakiem zamiast brzytwy, okadzają próchnem i przełażąc przez zrobioną na tratwie bramę dostaje kilka razów garunkiem (batem) — głowa (oryl na przedniej plenicy) — gospodarz F (naczelnik tratew) przybrany oryl który poszedł na ryzę (najęty w drodze wodnej oryl) — dobijacz (ostatni rytmańczyk) — Zali się (mówią gdy orylowi szata moknie) wpaść w mąkę (wpaść w wodę) wangę odbywać (być na straży przy drzewie na tratwie), osadzka (zebranie się na jedną tratwę dla wspólnej roboty) porwa (zabieranie się do pracy) — holowanie szlakiem lub uzdą (ciągnienie do góry wodą tratwy)

Szyper (przy szkucie)

F nie daj! bakier (na lewo) sztyber (na prawo)

cf izba

L i kordyla (czyli liny)

E zyzownik który wodę zwaną zyza z galaru wylewa (osusza galar)

Łapanka brzeg mocny mający obok wodę głęboką, do którego się przybija.

Myto (zapłata flisaka)

F lub przednik

orzesznik, gaik leszczyny.
ość, szczotka z dnitu do zmiatania owadów z drzewa.
osieẃ naturalny, (samorost drzew)
ostona lasu, pasmo drzew od północy pozostawione.
ostępy, wyrębiska leśne, także knieja
ostrów, grunt bagnem otoczony wyższemi drzewami zarosły.
Owoc (frutex) ma nazwiska: jabłko (pomum) jagoda (bacca)
łupina (legumen) orzech (nux) pestkowiec (drupa)
skrzydlak (samara) szyszka (conus, strobilus) torebka
(capsula) nasiono (semen) – liścienie (cotyledones)
Paciępnica sosnówka (phalaena noctua, trachaea, piniperda)
owad leśny szkodliwy, zwany też sówka sosnowiec.
Pal t.j. kół n.p. szpicpal, szpuntpal (gdy do fugi wchodzi)
gruntpal (do fundamentów)
paliwo, drzewo opałowe.
pas, płyt zwie się 5-7 plenic (tafli tratwowych) w podłuż po:
łączonych za pomocą rykla biegowego (palika) przy:
garnionego (przymocowanego) do ramienia garunkiem
(sznurem). – Pierwsza plenica (tafla) zwie się głowa,
druga żegłowek albo przedgłowek, trzecia: buchta
przedcal (tafla przedostatnia) cal (ostatnia tafla)
– Chcąc gęściej tafle z sobą połączyć zabijają chrapcie
(kołki) w środku ryklów i mocują rakiem (klinem) –
Woda między taflami przedzielająca takowe zwie się
lejce. Drygawka (wiosło) ma część jedną w wodzie
(pioro) a drugą chwyta się rękami dla mieszania wody
i ta rękojeść zwie się komulec albo hamulec.
Drygawka spoczywa na siodle czyli stemblokiu
(sztuce drzewa przybitej do ramienia) pomiędzy dulkami
dwoma (t.j. kołkami dębowemi). Ta część drygawki która
na siodle spoczywa zwie się podgarle. – Do zatrzy:
mania pasa na wodzie używają szryka czyli niem:
ca (koła 10 stop długiego) który zabijają w grotunę lub
skrzynkę (t.j. miejsce między jedną taflą a drugą próżne)
Górna część szryka zowie się łeb i jest okręcona wicią czyli

wałkoczem. Taki szryk wbijają baśkami (młotami drewnianemi). Do wyjęcia szryka z wody używają krosienek (t.j ram złożonych z dwóch ławek i byka czyli podkładki) czyli sanek i wałka o który się szryk opiera, oraz sztratki (okrąglaka na stopę długiego) leżącego między wałkiem a dulką (kołkami wbitemi). Jeżeli szryk w tratwie na cału umieszczają, wtedy potrzeba kamować to jest wyciąć nieco szorce w miejscu gdzie się ławka kładzie.

Pas z gąskami t.j plenice (tratwy) naładowane klepkami lub drzewem opałowem. Gąska zowie się szereg klepek i zawiera około 10 skrzyń czyli wiązarek w których się mieści 40-60 sztuk. Gąski wiążą w ten sposób: kładą na ziemi 2 klystry (drążki) na tych układają klepki, z wierzchu znowu 2 klystry drugie kładą pomiędzy skrzyniami zasadzają zwrotniki (drążki na 2 cale grube) służące do ściągania klyster i temi przywracają (przyciskają w dół). Gąski zsuwają na wodę i po obu bokach dają podszewki (t.j ściel iglastą) na którą kładą ramiona dębowe i te obyglami i ptakami przybijają. Tym sposobem tworzą plenice podobnie jak przy tratwach z browarek.

Pas z ramami. Rama jest czworograniasta tafla na którą kładą szczypy opałowe warstwami.

Pasieka, pole orne wśród lasu drzewem leżałem zamiast płotu otoczone – ogrodzenie też dla pszczół. – posieka.

pasierb wyrostek drzewa który powstał na pniu.

pasmuga smug wśród lasu ~~...~~ doliną się ciągnący.

pastewnik, pastwisko drzewami liściowemi wyrządzone.

pąkówka, pączek wierzchołkowy u drzew iglastych

pąpić, pępki puszczać (o drzewie)

pęd roczny (nadrost roczny u drzewa w wierzchołku)

pęk, wiązanka

pękaciny, jagody porzeczki czarnej.

piasek lotny, zwiewny (Flugsand)

piec potażowy ma otwór zapalny z cugiem, popielnikiem trzonem i sklepieniem; przed piecem jest studa t.j. trzon chłodny cegłą wyłożony na którym się wydobyty potaż studzi.

piec sadzowy w którym się palą dzugi (szczypy) na sadzę ma czeluście ~~oglo~~ komin czyli rurę dymową która wchodzi w komorę z kapturem płóciennym

piec smołowy, w którym palą karpiny (korzenie) a smoła spustem (dolnym otworem cieknie)

piec terpentynowy w którym palą karpiny, ma płaszcz dla odchodu smoły i dwie rury miedziane prowadzone przez chłodniki, któremi terpentyna cieknie.

piec węglowy ma dokoła płaszcz, a środek pieca zwie się pęcherz, od którego idą kanały.

pień, także ul pszczelny – sztuka drzewa – przez pień walić (drzewa spuszczać) – w pień wyciąć.

pieski, kawał drzewa mały z oflisem pozostały od spodu po przerznięciu drzewa na kloce do szczypania, łupania.

piętka oko nierozwinięte w grubszym końcu u sztupra lub żywego kołu z którego się korzeń rozwija (piętka w życie)

pilarnia tartak, piła

piłat, tracz

piłowiec, kloc tracki, kłoda do rznięcia lub tarcia, tram buciuk, (drzewo 24 stop długie z którego rzną deski, półdrzewa, poły albo ścienne drzewa, dyle, krzyżulec t.j. przerznięte w krzyż, bale, tarcice, podsufitki, szalówki, okrajki, forszty, listwy, łaty) – Drzewo krzywe nie: równe rznie się piłą ręczną na bukoztele (łuki podskle: pienie) krańce do kół młyńskich, warcholce i kosy do statków wodnych, dręgi do wasągów wozowych, sannice czyli płozy do sani

Piła albo tartak ma koło wodne, koło szalone z wałem – Piłę z kunami żelaznemi – Ramę z klamrami – łybie z trybem, korbą i ryfką – klucz z sworz: niem – koło trybowe

literki u wozu

plądrujące gospodarstwo ograniczone lub nieograniczone w lesie mianowicie na górach niedostępnych.

Izba spuszna drzewa (zbita z sztuk drzewa – Ptty zwane matowislniki i Wislniki (krótsze) – Pletnice (na których spławiano drzewo dziesiątkowe do opału) – Drzewo bigosowe (niezdatne do budowy)

plenica, tafel, tafla, tratwa zbita z 10 do 20 sztuk drzewa.
Drzewa te przybijają do ramion z poprzecznych drzew wy=
palając (robiąc) świdrem dziurę w którą kładą obygiel to
jest kawał wici dębowej chlubą zwanej i te w dziurze przy=
bijają ptakami albo pieskami t.j. kołkami dębowemi.
Pierwsza krajna sztuka drzewa zwie się zabitka. Sztu=
ki drzewa przymitują (układają jedną podle drugiej) izby
ciałem (bokami) do siebie przystawały, oraz licują ta=
kowe t.j. najzdrowszą część na wodę obracają, potem
wyświecają t.j. wkładają sztukę pod ramię za
pomocą kołacza (okrągłego wiązania z wiciny) przez
który przetknięty świetnik albo łyżka (drążek przy=
ciesany do podważenia) i za pomocą chłopca (drążka
z wbitemi na końcu kołkami do zahaczenia). Tym
sposobem obwiertują czyli obyglują (przybijają) sztuka
za sztuką do ramienia. Sztuka krótka drzewa która
nie może być wzięta w ramię zowie się obwieś i
tę sztukują do ramienia za pomocą byczka (czyli
drążka przywiązanego do obwiesia). Miejsce
pomiędzy ramieniem a obwiesiem próżne, zowie
się studnia. Szablę (sztukę krzywą drzewa) w ten spo=
sób biorą pod ramię, aby krzywość do góry wys=
tawała i innych drzew nie rozpychała, co zowią na
konia bić, lub używają ją na zabitkę czyli pierwsze
skrajne drzewo. Drzewo mające jednakie końce zwie
się całiste, gdy jest grubsze przy od ziemku zwią ten
koniec starszym końcem, a drugi cieńszy szydło=
watym. Brzeg gdzie leżą grubsze końce zowią brzegiem
starszym a drugi brzegiem młodszym. – Pęta zowią
wiązanie z wiciny jednej tafli z drugą. – Drzewo zbyt
grube zwie się nawalne; a jeśli się mało wwodzie mierza
zowią nośne.
płaszczak belka mająca kształt płaski
płatwie, sztuki do wiązania belek.

płomieńczyk kora na dębie porosła żółto-złocistém mchem; według podania pod takowemi dębami są ukryte skarby.

płonka, żywopłonka, dziczka.

płoska, małe pole orne wśród lasu.

pobór, ostatnie wycinanie drzewa z cięć

podbereźnik, leśniczy (w Galicyi)

poddział część obrębu, okręgu lub oddziału lasu różniący się drzewostanem.

podkasany las, oczyszczony u spodu nie zarosły, podkrzesany.

polana, polanka, łąka w gorach między lasami

polano, szczypy na które się klocek rąbie

półki, owoce gruszy pospolitej dzikiej

połączone gospodarstwo leśne, gdzie są rożne drzewa: podcienniki (30 letnie) cienniki (60 letnie) starodrzew mały (90 letnie) starodrzew średni (120 letnie) starodrzew wielki (150 letnie)

pomian, echo w lesie, lub hasło

pomorszczyzna, deszcz drobny kilkodniowy przy wietrze zachodnim.

pomroka chmury lub mgła w dniu jasnym (Strobel) rzadka

ponur, podłoga z balów przy upuscie pochyło ułożona.

popasek, pasza leśna

popielica, czarnoziem zwęglony z piaskiem zmieszany.

popiół ma w sobie sol ługową. Popielarz popieli (pali) drzewo dla potażu na majdanie (miejscu w lesie otwartem) Miejsce na ognisko takie zwie się popielnik. Popiół z drzew liściastych skalcynowany koloru białego zwie się machluga, wajdaż, szmelcuga ruściegowa, potaż ziemny. Popiół z drzew iglastych brudny zwie się popiół próchniasty lub szmelcuga łopatna. Popiół sprzedawano na Tarczy

poręb, poręba, przestrzeń do cięcia rocznego w lesie nieskopiennym.

porost (lichen) różnokolorowy, rożni się od mchów (musci) zielonych.

potaż robi się z popiołu przez ługowanie w potażniach, potażarniach, majdanach potażowych. Majdannik (fabrykant) wsypuje popiół do ługownika (naczynia drewnianego) ługuje się wodą, a otrzymany ług pierwszy zwie się Katkus i ten się parzje. Pozostały

popiół zowią żoły lub tuzyjny. Ług wany się w kotle do:
póki się nie zgęstni na okrasę czyli surowiec lub Kory:
towy albo kotłowy potaż. Surowiec lutnuje się, i Kalcynuje,
jeźli jest niebieski zowie się blanaż (Blaukupfer?)

Powietrze leśne, zaraza chorobliwa drzew spilkowych sprawiona
przez owad Kornik drukarz zwany.

powoźnicy, flisowie (na Polisiu)

pożar leśny (Waldbrand)

pożar ziemny na bagnach torfowych tamuje się rowami wyko:
panemi lub deszczem.

Pożytek z pszczół: miód jeźli jest biały i zbierany gdy lipy
kwitną, zwie się lipiec lub miód jary; jeźli jest żółta:
wy i od wosku oddzielony zwie się patoka, lita, miód
przasny; miód do picia warzony patok. Miód w plas:
trach zcukrzony zwie się dziarnina lub miód krupnisty.
– Wosk biały zwie się jary lub jarzcy. – Chleb pszczol:
ny (pyłek kwiatowy w komorkach pszczolnych które pszczoły
w małych gałeczkach zwanych obnożą znoszą) – Za:
sklep, perha, pierzga, klej pszczoli, klej zatworowy
(massa brunatna balsamiczna którą pszczoły szpary
wylepiają) – Rosa miodowa w lipcu na roślinach zwie
się brzemię, spadek, miodunka, padź miodowa, tę zbie:
rają pszczoły. – Plastry czyste bez miodu zowią bart:
nicy susz, plastry od pszczół zgniłonych zowią krem.
Okruszyny miodu i wosku na spodzie w ulu lub barci
zowią prusz.. Plewy pozostałe po wygnieceniu wosku
wytopionego zowią turkowiny lub woskowiny.

praszcze, rózga.

prąd, drzewa wielkie podmyte rzeką i zatopione w rzece. Prąd
gdy ognije staje się wilkiem na wodzie.

próchnica (ulmina, humus, geina) tworzy się przez kwas źródłowy
(acidum crenicum) lub kwas zdrojowy (acidum apocrenicum)

próchno, drzewo zgniłe

prochowe, Kara pieniężna za zastrzelenie psa myśliwego

prządki (bombyx) rodzaj motylów leśnych n.p. prządka mniszka (phalae:
na bombyx, liparis, monacha) prządka sosnowiec phalaena bombyx stropatha,
pini) prządka społecznik (phalaena bombyx gastropacha, pithyocampa)

prządka towarzysz (phalaena bombyx, gastropacha, processionea)
przegalizna, przestrzeń wśród lasu w dolinie rzadko obrosła.
przegon, wygrodzenie przez pole dla przepędzenia bydła na paszę.
przesadzanie drzewek w szkółce drzewnej uskutecznia się: w rzędy, w szachownicę lub kwadraty, w trójkąty równoboczne, w grupy.
przesieka, miejsce przez las szeroko wycięte w linii.
przypas, drewno dodatkowe na Polesiu które kupiec smoły otrzymuje – także maszt i ster.
przyrost drzewa liczy się podług słojów rocznych
prątk, nasada poprzeczna na saniach do której się przywiązuje drzewo z lasu mające być wywleczone.
pustkowie, rumunek, osada wśród lasu (w Kaliskiem i Mazowszu)

Rata, w tracy znaczy urznąć 100 sążni długości (für stirn) sznitów.
rąbalne, zapłata za rąbanie drzewa
rębność, wiek drzewostanu leśnego
reja, stos browarek we 2 warstwy ułożone, szychta; a zaś rejować drzewo, na kupę składać
remiza, gaik zarosły przyjemny w którym bawią bażanty i kuropatwy.
ręb, cięcie roczne w lasach wysokopiennych, ręb jasny, ciemny, obsiewny, czysty, odmładniający, przeskakujący, cząstkowy.
rębowe gospodarstwo (Schlagwirthschaft)
Rękodzielne drzewo: baba (przy kafarze do zabijania palów) bloch, blok lub kluba (kołko drewniane żłobkowate ruchome na osi do lin) barki (orczyki u stelwagi przy wozie) cierlica, łameczka, międlica, pięcioma (do tarcia konopi lub lnu) cybuch, deszczki; dranice (deszczki łupane, dranie) drążki duha (kabłąk przy wozie hołoblowym) dyby, dyszel, dzwono (część obwodu u koła wozowego) fajka lulka, forma do sągiel, gnat (nasada u sani łącząca płozy) grzebień (do czesania przędzi=

wa [illegible]) guzik (Knopf), hebel (Hobel) hołoble
(dwa dyszle u wozu pomiędzy którymi koń) igielnik,
kafar (do bicia pałów) kleń, kleniec, kliniec, klenica
(deski bez fugów do pokrycia dachu) kleszcze (do chomąt)
kloc kręty (z niego robią czółna do wody) kłumpie
(trzewiki drewniane) kowadło (Amboßblock) kloc
(z niego robią stępę gospodarską na ziarna) koło
wodne, paleczaste (we młynie) koło (u wozu składające
się z piasty, dzwon i szprych) kołowrotek, koszyki,
kręgle, kropidło, krosna tkackie, kula (łęk albo ter=
lica u kulbaki) kula do grania, lada do rznięcia sieczki,

legarz (czyli sanie proste)

laska, laweta (łoże) linia, łokieć, łoże (do strzelby)
łóżko, magiel, [illegible] międlica, motowidło, możdżeń (ko=

maża z łubem (wóz ryski)

łek dębowy łączący dzwona w kole u wozu) mutra
(kluba w którą śruba wchodzi) nasad (deska na tylnej
osi u wozu w której kłonice są wsadzone) nosidła,
nosze, obieczaj (obieczajno obwód z łubu u sitka lub
przetaku) obodziak (obwodziak drzewa z której

koło obodziaste (do wozu
lub mazy)
obody (do wozu lub ukraiń=
skiej mazy – sprzedawano
na pary)

robią dzwono do koła) obręcze, odosy (od końców
osi do początku hołobli przy wozie) opałka, orczyk,
oś, pałąk (obwód górny u kosza węglarskiego) piasta
(u koła cylinder wydrążony w której są szprychy) płochy
(tkackie z szczebelkami) płótno (dno przetaku)
płozy (do sań) piszczatka, pochwa, podelga (podyma
leżąca na końcu sznic u wozu pod rozworą utrzy=
mująca dyszel w równej mierze) półkoszek, pompa,
poręcze, prawidła (do butów) prząślica (przęślica)
pudło, rogożka, rozwora (u wozu drąg umocowa=
ny przy przedniej osi, łączący tył) rycabel (ryczon na=
sada na przedniej osi u wozu ruchoma) rydel, sikawka,
skręt (u wozu dyszel od tylnej osi) stelwaga (na dyszlu
przy której są orczyki) stempel, stram (łączący płoze z na=
sadą u sani) sznice (wygięte do osi przedniej przybite przy których
dyszel przymocowany) szpatułki (szlizy deszczki podkładki pod

terlica (lub łęk)

dachówkę karpiówkę) szprychy, śruba, szufla, tablica, taczka,
terlica, toczydło (szlufierskie) toporzysko (stylisko) trepy (u
traczów do wstępowania na drzewo) wasąg (u wozu) werki (łóżko) więza
(do sań zamiast nasady) winda, wiosło, wrzeciono.

Rojka, rojba, czas rojenia się pszczół. Rój pierwszy (pierwsze
wylatywanie pszczół starych) zwie się pierwak albo jarzyce;
rój drugie zwie się drugan, poroj lub powtórki. Pszczoły kló:
re się nie roją zowią maciory, jałówki, nierojniki. Dwa roje
nie muszne (nie bardzo czynne) w jednej barci osadzone zowią
się poroj.

rojst, bagno (na Litwie)

rosocha, socha, rokwa, widłak (drewo które się u spodu rozrasta)

rostruchaniec, drzewo kastowate krzywe obeschłe.

rozkopa, kopiec rozkopany, dół graniczny.

roztopa, odwilż

rubież, granica.

ryza, kilkanaście tafli spławianych – lub droga do spuszczenia
drzew z lasu w Karpatach.

ryzować, pracować koło spławiania drzewa

rzesieć, rozpadać się (o drzewie mowa gdy obnażona kora)

rznąć torf – (sztychu)

Rzaz (Tefnik)

Sadź, szadź, sędzielizna, szron

Sadze kopcą (robią) się w ~~piecu~~ piecach sadzowych

Sadzonka, drewko młode z korzeniem do przesadzenia.

Samociążki, wózek o 2 kółkach ciągniony od ludzi

Sążeń, leśny czyli pojedynczy jest połowa podwójnego (kubicznego)
sążnia, właściwie miara; siąg drewo w taką miarę usta:
wione. Oryle mają sążeń barkowy, który się równa szerokoś:
ci chłopa z rozłożonemi rękoma; sążeń woźniczy wysoki jak
chłop z podniesioną ręką.

Sążniarz, rąbacz drewa opałowego

ssiętka, ssiotka dla bydła

Sęk murszały ~~[illegible]~~ wyprochniały, sęk sarni (obumarły w drzewie)
sęk zarobny t.j. innem drewem zatkany.

Sękacz, drewo sękate

Śrekać się, (gdy drewo pęka)

Śrekacz, narzędzie podobne do gracy ogrodniczej, do obnażania
kory.

Sikora, łapówka kuban.

Siwiotek (sphinx pinastri) owad szkodliwy należący do zmierzch:
nic czyli ćmów (sphinx). Kluk zowie go mylnie żałobnik; bo
żałobnik jest dzienny motyl leśny z rodzaju rusałek (Vanessa antiope)

skatka, skatuba rysa na strzale drzewa – także strzypka tuszywa.

skobliczka, rynszpak, małe dłuto żłobiaste w kształcie sierpa służące do wyrzynania liter na drzewie.

slinogorz (bombyx gastropacha neustria) owad szkodliwy leśny.

służebność leśna (Holzservitut)

smerek, smereka, skrzek, szrok (świerkowe drzewo)

Smoła bywa wyrabiana w dołach smolarskich, w bańkach lub piecach smołowych. Smoła w dole pędzona zwie się maź, którą robią maziarze w maziarniach (miejscach w lesie). Smołę w piecu pędzoną robią smolarze. Pak, pik albo pakówka zowie się zgęstniała smoła. Do zlewu smoły z pieca używają konwi zwanej hołownik, która smołę zlewają do beczki zwanej radówka. Smoła gęściej za pędzona z obarów zowie się obarową.

Smoła twarda, szewska robi się z żywicy.

Smyk, włóka, drzewo z przodu ma zakończenie sanek a z tyłu żłobkowate, używane do wyprowadzenia z lasu pni.

śniegołom drzewo od śniegu złamane.

śnieżyca, śnieg grubemi płatami lecący.

soczynica, pora gdy soki w drzewie się ruszają – woda z lasu iglastego na takie płynący

sok przyrostowy (cambium) zamienia się na miazgę w wiośnie na drzewie.

spała, nacięcie na drzewie dla pozyskania żywicy; spałować (robić takowe nacięcia)

sparek, par, wyziewy gorące.

spas; przestrzeń pastwiska w wybrzeżu lasu.

Spust, ścięcie drzewa z pnia – Spust lub wystawa, pochyłość góry (Neigung)

Średnicomiar tastrowy, cerklowy, do mierzenia drzew grubości

starka, stark drzewo stare wielkie.

Statki na rzekach; bajdak na Polesiu zabiera 9000–13000 pudów zboża ma 3–4 maszty[—] barka ma nos (jak szczotna) i tyt bierze 3000–5000 pudów żyta – Bat – Berlinka (dawniej szkuta) z masztem[—] ~~czołno~~ potrzebuje 7 ludzi – Dubas bierze 20 łasztów potrzebuje 8–14 ludzi – Galar bez masztu bierze 15–30 łasztów potrzebuje 12 ludzi – Łódź Berlinka bierze 360–480 korcy potrzebuje 4 ludzi

potrzebuje rotmana, rotmańczyka, dobiacza i 6 flisów.

Wznoszą u niej deska od wierzchu zwie się rajsburt. biorą 600–7000 korcy – berlinki kanałowe (wąskie) ~~dłu~~ gdańskie (szerokie)

(240-450 korcy)
Jadwiga bierze 10-16 łasztów potrzebuje 4-8 ludzi. – Komięga (Zulbbarkn)
Komaga czworograniasta bierze łasztów 20-30 ludzi:
8-12. – Koza rodzaj promu bierze łasztów 8-10 potrze:
buje 4-6 ludzi – Kurant – Krypa większe czółno do
(czyli mały galar)
przewozu – Łodz do przewozu ludzi – Łyżwa, bat płaski
podłużnowaty bierze 8-12 łasztów, potrzebuje 2-6 ludzi –
Obijanik 3 łokcie szeroki na Polesiu bierze do 400 pudów –
ma wśrodku budę zwaną poklat – Patelka – Panewka –
Pławiczka łodz na Polesiu – Pławica większa łódz na
Polesiu – Prom płaski do przewozu koni – Szkuta
bierze 54 łasztów, potrzebuje 16-20 ludzi – Szuhaleja
rodzaj dużego czółna na Polesiu robi się z jednego rozparzone:
go dębu z obojnikami czyli obłożynami sosnowemi, w
środku wybija się szkabkami i wylewa smołą. Nosi 100-300
pudów – Bajdak, łodz na Dnieprze. – Struga, struha galar
na Dźwinie – Wicina szkuta na Niemnie – Czajka czyli Kaik
łodz s kurzana na Dunaju. – Gabara (statek ładunkowy do ciężarów) –
Holownik (statek parowy ciągnący gabary).

Kujak (czółn do przewo:
zu – na Wołyniu)

Lichtan (mniejszy od
dubasa)

Łotkomięga

Byk

Trafta

[próżna krypa która
idzie za galarami na któ:
rą w razie potrzeby przeła:
dowują a wtedy zwie się
lichtanem; gdy na niej jest
magazyn flisaków zwie się
skabórka

[statek żaglowy większy
biorący 4000 korcy.)

Stojan drewno sosnowe stojące na pniu suche.

Storc, sztorc, osztych, koniec spiczasty pnia ponad ziemi.

Staw – odrosłisko – tar:
lisko – sadzawka

Stos węglarski, mielerz bywa ustawiony lub ułożony z polan
drewnych; jeżeli jest z gałęzi i suszek zwie się byk. Na stos
obiera się kotlinę (miejsce), wśrodku wkopuje się słupek
średzinny, posada kotliny strychuje się (równa) poczem
szychtuje się drewno (ustawia) pomiędzy które wsadza się
dusza t.j drążek drzazgami smolnemi obłożony, ostatnia
szychta zwie się kopuła albo czapka. Potem się stos szparuje
t.j zatyka w szparach drewkami i obrzuca razem (darni:
ną) lub spławinami (zielonemi gałęzmi) Okrycie to zowią
opona, oprzyrzenie, razowanie. Po zapaleniu i wysa:
paniu się stosu podpiera się podstawa stosu szczypami
krótkiemi zwanemi podpory, na których się kładą krzywe
drągi zwane podkorzyce. Stos zapala się żerdzią zapalną
mającą na końcu zapał (żywicą) przez otwór zapalny. Huk
ognia zowią sapanie. Z początku stos prażą t.j ogień tłumią
potem w oponie przebijają dziury zwane dysze lub oddechy
dla regulowania ognia którą pracę zowią opałką. Dokłada:
nie drewa czyli dopełnianie zowią folowanie. Potem czyszczą
czyli obmiatują i ubijają stos klockiem na drążku zwanym kobijak

albo kała. Gdy się skończył wypał (czas potrzebny do zwęglenia)
ostudzają stos zdejmując oponę i szprysakiem (motyką że=
lezną) oraz kabłąkiem (grabiami) dobywają węgle, sypią
do wolwasu (opałki). W zimie wywożą z lasu węgle na
sankach krótkich kręłaki zwanych. Wywożący węgle z lasu
zwie się folarz. Kotlina byłego stosu zwie się mielerzys=
ko albo mieścisko.

strączka, potrącanie zapłaty z powodu złego stawiania sągów.

stroiszowy płot, robiony w desenie z prętów ozdobny.

stryj, (las) stryj (u flisaków: wiatr)

strzelak, drewo trzeszczące w ogniu, lub węgiel wyskaku=
jący z trzeszczącego drewa.

suchorzęż, suszka, drewo lub gałęź z uschła.

suchoty drzewne. (Baumschwindsucht)

suchy las, czysty w którym nie ma paszy.

Sumak wirgiński, jeleni róg wielki (Rhus typhinum) drze=
wo (V klass. 3 stopk. Linn) z Ameryki ogrodowe.

Susz, posusz, gałęzie suche opadłe.

Suszarnia ogniowa lub słoneczna na nasiona mająca pod
daszkiem buberty.

swidłak, kij ze swidwy.

Swieca, korzeń sub sęk w środku drzewa

swinia, sążeń drzewa mający 216 stop kubicznych, (6 stop długi)

Szał, szereg gontów przybitych do dwóch łat wzdłuż całego dachu.

szczeć, igły z drzew opadłe.

szczerc piasek czysty grubo ziarnisty.

szczerzuja, kielich lub miseczka w której żołądź osadzona.

szelina, selina, zarosłe gęste

szkółka nasionna, płonnik, ogród leśny

szlak, rogatka przy lesie koło niej chromina t. j. budka dla strażnika.

sztyk, drzewo wyniosłe sprzyjałto wzrosłe.

po polsku rzaz

sznit, przerznięcie piłą.

sznur łamać, gdy cieśla na jednym kawałku kilka razy sznur przykłada.

szpikanar, terpentyna na Polesiu.

szrutować, rąbać drewo z pnia, lub piłować drewo podłuż

sztamować, osztorcować drewo z obu końców pod piłę obrównać.

Sztupry, gałęzie długie które się sadzą w lesie dla rośnięcia.
szundery, chwasty leśne i gałęzie w lesie pozostałe.
szur, czwarta część sążnia na Polisiu t.j. 6 stop długi 3 stop szeroki
~~[illegible]~~ wysoki na 3 stopy.
szurpaty, popękany.
szuwary, zarosla bagniste.
Szwaja, drewno na maszty mające 6 sążni (sześcioryk) 7 sążni
(siedmioryk) — na Polisiu.
szwołot, płatek śniegu wilgotnego na gałęziach iglastych.
Szychta, stos drewna budulcowego gdy się z wody ze spławu karuje
(na ląd wyciąga). Każda szychta ma dwa taguny albo legary
u spodu i po boku zakopiny czyli słupy. Na wierzchu szychty
aby się nie zsuwała kładą sztorcówkę, a na drugiej warstwie
kładą odbiegi t.j. liny z wici.
szychtować, układać drewno
szydłowate, rożnowate drewno, u spodu nader grube a u wierz:
chu nader cienkie.
Szyta, kloc drewna iglastego do huty szklannej.
taras, faras, chrost do grobel i dróg.
tarnina, kępa zarośli tarniowych.
tężnie cierniowe, rusztowanie z cierni do tężenia solanki.
Topola włoska, kawak (populus dilatata) drewno obce sadzi się
przy drogach.
Torf bagnowy (z mchów) łąkowy (z traw) drewny (z drzew sprochniałych)
łowiony lub ślimaczy (z mułu torfowego). Torf wyrabia (rznie)
się w torfowisku (kopalni torfu) torfiarni narzędziem zwa:
nym siekacz (rydel) a wyjmuje się nakładnikiem i równa
w cegły; potem się tłoczy, prasuje, skwarzy (zwęgla
lub kokosuje)
Torzyśniat (Cossus ligniperda) owad szkodliwy leśny
towarne, wyborowe drewno n.p. bawulec (belka gdańska okoro:
wana 8 sążni długa) brus angielski (belka do ostrego kantu obrobio:
na 5 sążni długa) łysak lub oflisak (belka z grubego wióru ob:
robiona) skrobanka (belka 6 sążni długa okorowana)
transholz, odur na klepkę dębowy 5 stop długi.

Tafla (10–15 sztuk razem zbitych) albo plenica, gle:nia (2 tafle obok siebie) pas (5–6 tafli razem) tratwa (2 pa:sy) głowa (tafla pierwsza) zagłówek lub przedgłówek (dru:ga tafla) buchta pierwsza (trze:cia tafla) przedcal (przedostatnia tafla) cal (ostatnia tafla). Pas zbija się za pomocą ryklów biegowych (baliki 8 stop dług. 1 sto:py szerokie, 3 cale grube) ryklów jałowych (okrągłe 5 stop długie baliki) chrapci (kołków) raków (klinów). Drygawki (rudle) spoczywają w siodle (czyli stem:bloku kabłąkowato wyciętym) szryk lub niemiec (artful)

Tratwa, trafta, pławwa, pławew, płta, płyt składa się z 8 gązek; gązka z 4 tafli. Spód złożony ma z kloców lub ~~ta~~ tramów z których poboczne zowią się poganiaczami, rudel zwie się drygawką. Tratwę ożenić (związać z drugą) Dwie plenice razem zbite zowią gleń (czyli tratwy części) Tratwa składa się z tramów obok siebie ułożonych zbitych w głowie w młodszych końcach (z przodu) i w calu, w starszych końcach (w tyle) szorcami (drzewami poprzecznemi) do czego używają zawrotnika (drążka którym tra:my przyciągają) i igliс (kołków drewnianych). Tratwę rozebrać zwie się rozszorcować. Drzewa z których się tratwa składa zowią igielniki (dłuższe sztuki przymocowane do zabitek i spięte w środku na odbieżku) opław (sztuka nieleżąca pod ramieniem tylko za pomocą szrykówki przymocowana do zagłówka przy zabitce i utwierdzona szrykówką która idzie przez nabity w drzewie kołek czyli kawkę lub kulek) zastrzał sztuka wolno płynąca na szrykówkach przy głowie i przymo:cowana do ramienia i igielnika) zagratatownik (dłuższa sztuka okrywająca wodę w lejcach przymocowana szrykówką w młodszym końcu do przedcala, a w starszym końcu zapo:mocą odbieżka do cala). Próżne miejsce na buchcie przy za:bitce zwie się komorą. – Chcąc tratwę w biegu zatrzymać zakła:dają w oko sztaka lub wezdy (która przyczepiona jest jednym końcem do cala za pomocą szpilat. j. kołka) artful czyli kół brzozowy mający koniec zaostrzony (żądło) jeden a drugi tępy (hamulec) Artful wtykają w ziemię na brzegu co nazywają upa:lować tratwę. Artful rejdować (wbijać). Na tratwie mają ozyle: kominek albo kuchnię (na środkowym gleniu tratwy) okryty od wiatru płotkiem z chrustu przywiązanym na małej krzywce (kiju krzywym), budę z chrustu, skarbówkę (domek z desek z tyłu) który przymocowany drągiem (drągiem), kokoszka (ogrodze:nie z desek na zboże wyłożone matami i stojące na łagunach) – Zbieranina zwie się drobne drzewo opałowe na tratwie którym palą. – Krasaki (odezrnięte kawałki tramów dłuższe nad miarę) – Koziół (ławka do wieszania sukien) – ~~4~~ Spry:świeca (drążek do 4 łokci długi do odpychania tratwy) Spry:sa (drąg 10 łokci długi) mający w głowie hamrę czyli nasadę

drewnianą; do odbijania i popychania w wodzie) — Wyrazy oryli:
ki: dobijać (przybić do brzegu) dobywać (tratwę z piasku spychać)
Kordylować, brać na Kordyl (trzymać tratwę za pomocą sztaka
osadzonego w tratwie (drugiej) do brzegu przymocowanej) luzować (odpy:
chać od lądu) obalać (z jednego brzegu na drugi brzeg prowadzić)
obwiąć (gdy się kilka sztuk oderwie na kamieniu, przy czém do łapa:
nia oderwanej sztuki używają żelaznego bosaka na drągu)
obertas lub obwarzanek zjeść (gdy się tratwa na wodzie
obraca) obsychać (gdy tratwa będąca przy brzegu częścią przez
opadnienie wody na piasku zostanie) odcumować (cumę od: iść płotem (gdy tratwa
wiązać) przywodzić (przybijać do lądu) od sztychu płynąć płynie bokiem w poprzek)
(równo) wypalować (wydobyć artful z ziemi aby tratwa rakiem (gdy zupełnie
dalej szła) zaprawiać się (podważać tratwę) zwieść głową obrócona)
(sprowadzić do lądu) ubić świnię (wywrócić w poprzek rzeki)
wesele (spychanie tratwy z haku) przewiesić (gdy tratwa
wesprze się na zawadzie i obróci) zadrzyć cała (podważyć
drągami) pópiętka (tratwa o pięciu szykach) pas gdański
(po lewej stronie przy drygawce) pas toruński (po prawej
stronie gdzie skarbówka) — Ładunka (ładunek tratwy)
obłok (drewo iglaste okrągłe). — Tratwa z drzewa ociosa:
nego towarnego wiąże się Kołaczami (linami) i taka
tratwa zwie się wiązanka — Czoło, grubszy koniec belki
ociosanej — Szpicować (t. j. czoło do czoła przysuwać) —
Kurczaba (kołek na którym się drygawka zasadza) —
Stolec (wałek na którym leży drygawka) — Poduszki
(dwa łaguny leżące pod stolcem)

Trociny z drzewa rznistego.
Troszczyć, rąbać w kawałki drobne (na Polisiu)
Trzebież, wybieranie drzew przytłumionych z lasu.
trzpiennik (sirex) owad leśny.
tundra, trzęsawisko pokryte mchem.
tylec, część odrośli przy pniu pozostawiona.
Ugaj, zbiórka gałęzi i leży w lesie; zbierający takową ugajnik
Układ roślin (Sistema) ~~Podług~~ rośliny ~~[illegible]~~ dzielą się na Gromady (classes)
rzędy (ordines) pokrewieństwa (familiae) rodzaje (genera) gatunki
(species). Linneusz dzieli Gromady Klass I–XIII liczba pręcików

Wanczos (Wagenschoss = Wainscot-logs, po angiel.) zowie się w Gdańsku belka dębowa twarda 10–18 stop długa i 30 calowa – lub też dyle dębowe do statków (okrycia) – Jeżeli te dyle są 5–9 calowe i przeszło 5 stop długie i jeżeli są bukowe lub dębowe używane do budowy i do beczek nadęgi to zowią je *Klepki* (Klappholz) – Drzewa te sortowano czyli brakowano (bywrakowano) i wypalano na nich stępel.

(n. p. dwu- sześcio- dziesięcio = pręcikowe) Cl. XII kielichopręcikowe Cl. XIII wielopręcikowe, Cl. XVI jednowiązkowa, Cl. XVII dwuwiązkowe; Cl. XXI oddzielno-płciowe; Cl. XXII rozdzielno-płciowe – Jussieu: I Dział: rośliny bezliścieniowe 1. gromada bezpręcikowa: II Dział: rośliny jednoliścieniowe: (denkopręcikowe, kielichopręcikowe, zawiązkopręcikowe) III Dział: rośliny dwuliścieniowe (bezkoronne, Korona jednopłatkowa, wielopłatkowa) rozdzielno-płciowe.

Uroczė, uroczysko, uroczyszcze częsi lasu oddzielne mające nazwisko.

usłoń strona południowa lasu na wzgórzu.

Wady drzewa: popękane, gdy ma biel podwójny, gdy drzewo jałowe nie rdzenne, kartowate, sękate, kręte, waliste, wiatrowane lub wichrowate, parmugowate, gibnierz (gdy zbyt pokrzywione)

Wapniarka, kopalnia wapna.

Wargowate (drzewo mające wypukłości)

Warkocz, gałąź u brzozy.

warsztatówka, drzewo zdatne do ciesielki:

Wart, krzywy nurt wody.

waruga, straż na statku.

wasilki, wasitki; deski łupane na klepkę nie obrobione.

waszować (drzewo spławione na ląd wyciągać)

watra, popiół pozostały z drzewek spalonych w lesie, popiół lekki z słomy.

wchód (prawo użytkowania z lasu)

Węgiel drzewny: gruby, mały albo grabiony, drobny albo miał dopalony, niedopalony (głownia)

Węglarstwo odbywa się albo w stosach (mielerzach) piecach, rurach

węglowisko, miejsce gdzie się węgle palą.

Wianek grzybków lub cebuli

wiązadła gatunek drzewa do robót koszykarskich

wić, witka, młoda gałąź którą można skręcić.

wichura, wicher, wiatr.

WicioKrzew, suchokrzew, suchodrzew, wisienka zimalca (Lonicera xylosteon) krzew ogrodowy.

Wicha z słomy, znak zabraniający pasze.
Wiek drzewostanów: W lasach wysokopiennych: Starodrzew, rębne, dorastające, średniowieczne, młodzież, zarośl, podrośl, nalot; W lasach niskopiennych: Starodrzew wielki, średni, mały, Ciennik, Podciennik (zachowane przez i Kolej) Podrost, odrośl.
Wierzchowina, drewno opałowe z koron drzew.
wierzeje, wrota u stodoły.
wiąź drzewna, wić z drzewa ukręcona.
wiliczyniec, miejsce gdzie wiły przebywają.
wilk, pod wody po nad zatopionym drzewem ognitem.
Wiórzysko, miejsce na podwórzu gdzie się drzewo łupie.
Własności drzewa: kształt, palność, ciężkość, ścistość, twardość, moc, ciągłość (kruche i łomliwe) przyzystość (giętkość elastyczność) łupkość, trwałość, Wysychanie (paczenie, pękanie, darcie, kurczenie) flader, Kolor.
wrzosina, miejsce wrzosem zarosłe.
wstęp do lasu służebność (Edulwirrusft)
wybiegłe, świstkie, wysmukłe drzewo.
wyciągacz, rydel do wydobywania roślinek.
wyciekać (gdy drzewo wydaje gałęzie długie głuche)
wycinka, część lasu wycięta.
wydma piaskowa może być ustaloną gdy się gniazdo zasadzi.
wygaić się, zdobyć się na kupno drzewa (na Podlasiu)
Wygon, droga do wypędzania bydła na pasze, albo miejsce paszy.
wykieł, cypel, klin, szyja pasmo lasu wąskie
wykrętak, drewko nie ściśle lecz odłamane przez ukręcenie.
Wykrot drzewo wywrócone przez burzę suche w lesie.
wypalenisko, wypalisko (przestrzeń lasu pożarem zniszczona)
a drzewa tamże zowią: wypalonka, opalonka, ogorzałka.
wypas, Karmia
wypust, kilka sztuk drzewa odstąpionych jako rabat
wyrobka drzewa, obciosywanie drzewa na belki.

wysmażka (smażenie smoły)
wystawa, miejsce w lesie na drzewo wyrobione.
Zadanie, latowisko, oddanie bydła na paszę letnią
zadołować, drzewkom korzonki poprzykrywać na prędce ziemią
aby nie uschły.
zadra, zadzier, słój kręty w drzewie
zagajnik, zapust gdzie niewolno paść.
zajdki, sanki ręczne
zapas zasadniczy (fundus instructus)
Żarnowiec miotłowy (spartium scoparium) krzew leśny
Lin. Cl. XVII rzęd 10 pręcikowy)
zastawa, zapora na rzece zrobiona.
zator, zatkanie się rzeki w korycie przez kry.
zawał, drzewo duże w lesie leżące, nadgnite.
zawodka, statek wodny na którym spoczywa młyn pły=
wający (Schiffmühle)
zawodne, akcydens zysk.
żerowe, opłata od trzody za paszwisko.
zerwa, zerwisko, drzewo któremu burza wierzchołek
oderwała.
zglicz, zglicze, miejsce niskie krzakami leszczyny za=
rosłe.
zgnilec, choroba pszczół gdy się psują zalążki młode.
inne choroby pszczół: biegunka albo ciekączka,
mole lub motylice i wąsiel (gdy liszki zanocnice-
phalaena mellionella wnęcą się w plastry miodu)
czubki (choroba główkowa) zaleństwo
zgrzewek, miejsce które podczas zimy w południe taje.
ziarnówka, siewka, drzewko wyrosłe z nasienia.
ziemia bywa lepka albo wiążąca (glina, ił, margiel) syp=
ka (próchnica, popielica) wapnista, piaszczysta.
Ziemny olej (nafta, petroleum) pokurcz.
Złódź, drobny mglisty deszcz który zaraz marznie; z tego się
robi ślizgawica.
żółć smolna, ciecz śmierdząca która odchodzi wczasie pędze=
nia smoły.

zraz albo gryf, latorośl urznięta wierzbowa do rozsady.
zrąb, ściany drewniane aż pod belki, u studni ściany
cembryny, poręb leśny (w Galicyi)
Zrzódło: ponik, strumień, strumyk (płynący ze źródła)
stok (źródło nad parowem na stoczystości wzgórza)
Krynica (źródło ze skały tryszczące) struga (mała
rzeczka po równinie płynąca) potok, ruczaj (woda
płynąca mająca żwir) wypchliwko (woda sącząca się
z wzgórza bez źródła) zdrój (źródło) zdrojowisko
zdrojowczysko (źródło zamulone) kopanka
(studnica zaskórnia)
zwartość lasu, gęste zarośnienie
żwirarnia, miejsce gdzie żwir kopią.
żywy płot robi się z sadzonek.
Żywica, smołka, jeśli z terpentyny oczyszczona zowie się
żywica skrypiowa (Kolofonia)

Galar ma: Tawy na dnie (grubości 4 cali) Tawy na boki z których pierwsza
od wody zwie się zembrut, Kormany w przyszotkach, wręgi, stępka
(idąca w długości statku po wręgach) gwoździe zaś do galarów używane: drumy (długie na 8 cali) karpowe (długie na 18 cali)
Galary krakowskie są różne: patelki (na 3 ludzi) czwartaki (na 4
ludzi) piątaki, siodmaki, dziewiętaki Galary krakowskie biorą 180–
600 korcy – Galary ulanowskie biorą 550–600 korcy – Galary buzne

Wyrazy budownicze

=

I Budownictwo wogóle

Abrys, obrys, okreslenie (Abriß, dessin, projection d'un édifice – delineatio) składa się z rysunku w rzutach poziomych czyli: skład, założ, plan, grundryss (Grundriß – plan – ichnographia) w rzutach pionowych czyli Wystawa, postawa (Aufriß – élévation – orthographia) na której widzimy wystawę naczelną, fasyatę, front (façade, Fronte) czyli przyczołek budowy i rysunek w przecięciu wewnętrznym pionowym lub poziomym: Przecięcie, rozkraj (profil – Durchschnitt – Längen- und Quer profil). – Widok budowy z oddalenia zwie się: Widok, pogląd: (perspective Aussicht – scenographia)

Podoba, szablon (épure) zwie się rysunek na papierze lub desce wypukły czyli model

podziałka, skala (échelle Maßstab

Kosztorys (devis, Bauanschlag)

Własności budowy: Nadobność, składność, udatność, wdzięk (grâce) okrasa, ozdobność (décoration) przystojność przyzwoitość (convenance) zgrabność, prostota, zgodność czyli zgoda, strojność składność (l'harmonie), proporcya, równanie, spółmierność (Ebenmaß)

II. Budowle

Kostka, kostkowy (cubus, cubicus) także kwadrat; granowity, graniasty (angularis, kantig, equarre)

brus, brusek kamienciosowy lub belka ociosana (solive, trabs)

trynit, jedlinka (en épie, point d'hongrie – spica) sposób skle:
piema lub murowania na kształt szpilek w jodłowej gałęzi.

Ubocz, stok, ukos (scarpa Abdachung)

Ucios, ukośne bregu w dół ciosanie jak taraci dla połącze:
nia ich w zakładkę (biseau)

Wnęka (caisson Lücke, lacuna) w murze zagłębienie

Otoczyna, filung (panneau Füllung tympanum) gładka
część albo pole wyniosłejszemi otoczona bregami lub
kantami n.p. u drzwi, podwói tafle środkowe.

Przewięź (en liaison, Verbindung, junctura) kładzenie ka:
mienia lub drewa na innych warstwach

Rzeszot (claire-voie) murowanie kraciaste przejrzyste.

Wypust, wypustek (pureau – projectura) wyniesięcie części

Wyskok, wybiegłość (saillie Ausbau projectura) wysterk
wystawanie części budowy.

Cetno, para n.p. słupy cetnem stawiane (parzyste)

cynek, piątka ∴ (quincunx)

światło, przestrzeń między granicami n.p. światło między
kolumnami (intercolumnium)

Wątek budowniczy, materiał (Baumaterial)

III Mur

Kamień prześciany (boutisse Durchbinder diatonus) t.j.
ciosowy w poprzek muru z obu stron widziany.

Miękisz, mydlak, kamień miętki niezdatny do budowy

Kamień dziki; orcla (pierre de libage) Kamień nieociosany
w murze

Łupek (ardoise Schiefer) do pokrycia dachów

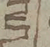
Kamień puchaty, łaziebny, pumex (Bimsstein)

płyta, opoka, łupnik (Bruchstein)

żarnowiec, Kamień grubo ziarnisty twardy

małżowiec, Kamień wapienny do budowy (Muschelkalkstein)

druzgot, małe kamienie potłuczone połączone więzem wapiennym
(la brèche)

złotomodrzyn, (lapis lasuli)
cios, ciés (pierre de taille, Quaderstein) jeżli jest dłuższy
   nieco zwie się brus.
piasek, grud (sable Sand sabulum)
drząstwo, żerść, Krupowiec (grès, arena) drobny żwir
żwir (gravier Kiessand, glarea)
cegła (brique Ziegel) surowa czyli surówka (latercoctus
   Ziegelstein, Ziegel brique cuite) wypalona, okopciałka.
wapno, niegaszone lub żywe (Kalkstein) podwodne
   (hidrauliczne - cement) chude, mierne, tłuste które wię:
   cej lub mniej wody potyka.
śmietana wapienna (wapno zgaszone)
zaprawa wapienna (mortier Mörtel, materia) wapno
   z piaskiem zmieszane
Mur: przyborowy lub ciosowy (z kamieni w równym kierunku)
   starowieczny lub cyklopowy (bez stałego kierunku) płyto:
   wy (z płyt) odlewany (w skrzyniach z gruzu i wapna odlewany)
   dziki (z kamieni nieociosanych) nadziany (mający boki
   z ciosu lub cegieł a środek z gruzu i wapna) ziemiolity lub
   lepianka (le pisé - z gliny ubitej) pruski
murarz (maçon Maurer)
cembrowanie, futrowanie, odzież muru lub obłożenie ka:
   mieniem ciosowym albo marmurem ściany.
rum, gruz (décombres) potłuczone fragtki z muru.
strzępia, sztrab, albo wysterki ~~dla~~ w murze dla
   późniejszego powiązania pozostawione
szew, słoruga, spojenie (krawędzie cegieł lub kamieni które:
   mię spajają)
polepa, z gliny, słomy i pilśni do ścian drewnianych,
tynk, (wyprawa ścienna) tynkować, narzucać.
rapować, rapowanie (crépir) pierwsza warstwa tynku która się
   nie gładzi.
nahodować ~~tynk~~ tynk kilkakrotnem narzucaniem wyrównać)
bonie, boniowanie (bosage) porżnięcie tynku w pasy lub pręgi nakształt
   warstw ceglanych lub kamiennych.

wozem, kłaść cegłę (t. j. w poprzek muru) ~~[illegible]~~ kłaść przez głowę (t. j. wzdłuż muru)

Narzędzia murarskie: nosaciec (młot dziobaty do ocie=sywania kamieni) klepiec siekiera (do ociosywania kamieni) oskard (rodzaj siekiery i topora do burzenia muru) bika (młot obustronny mularski) czerpaczka, kielnia (Maurerkelle) szczotka mularska, kiść, pędzel (do bielenia) tarka (deszczułka z rękojeścią do gładzenia tynku) stępor (tłuczek do ubijania gliny)

IV Ciesielstwo.

Drzewo ciesielskie, budowlane, budulec: zwichnione (mające rysy, szpary) zadziorne (mające nierówne włókna i nieda=jące się dobrze ogładzić) gwiaździste (mające w środku szczeliny) obłogowe (twarde na futryny i meble) czerwliwe (stoczone od robaków)

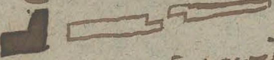
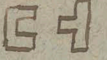
Kłoda czyli tram nieociosany ma wierzchowinę (Baumstück wierzchołek gałęzisty) i komel (truncus grubszy koniec pnia). Kora składa się z miazgi, łyka, mięk=sza (powierzchni skory) który gdy jest stwardniały zowie się ~~[illegible]~~ martwica. Pod korą leży obłona czyli biel drzewa, dalej słoje drewna lub flądry i rdzeń w środku.

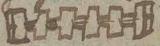
Cieśla lub cieślarz (charpentier Zimmermann) robiąc cieślot=kę (Zimmerwerk) kładzie bierzmo tram lub brus drew=ny (Balken) na kobylice (warsztat) i siekierą nacina obrzoje (zęby w drewie) które ociosuje toporem, z tego robi czterograniatą belkę która jeżeli jest płaska zwie się płaszczakiem. Belka piłą na dwie części przerżnię=ta daje dwie półtrzyny, a na 4 części w krzyż daje kry=żulec. Jeżeli belka ociosana jest tak mała że ją jeden nieść może, zowie się bierwiono albo brewno.

Deska lub tarcica rznięta piłą jeśli jest gruba zwie się dyl albo bal. Opołek albo okrajka zwią się 2 krajne okrągławe płaty od belki na tarcice porzniętej.

Lata jeżeli grubsza zwie się murłatą

Drab, żerdź, tyczyna (długie cienkie drzewo) kołek, jeżeli jest duży i gruby zwie się sworzeń lub łebel (Döbel)

Zamek ciesielski albo łączenie drzewa (Zusammenfügung) dzieje się przez wręb (wręb) i naścię albo przez zazębienie przyczem wydrążenie zowie się stopka lub gniazdo a część wystająca zwie się piętka, ząb, pęp lub czop (Zapf). — Pęp kanciasty, łapa albo kania (Schwalbenschwanz) zwie się połowa łącze-nia wycięta na kształt kani — Łositek (renfort) zwie się część drewa dla mocy przy piętce zostawiona — Łaz półpaz, nakładka (Ueberschnitt) lub falc t. j. składanie bregów do połowy wydrążonych na sobie u tarcic. — Wpust lub pióro (Spund, Feder) jest wystający breg a rowek (Nuth) zagłębiony; — Ziew (Spalt...) zwie się szpara między częściami źle spojonego drewna.

Przewiązło (lierne) brewno z wielu ~~[illegible]~~ wrębami służące do przytwierdzenia pewnej liczby innych brewien — jeżeli dwa przewiązła są z sobą sworzniami połączone to zowią się kleszcze

Krokiew (Sparren) w kształcie A; jęta lub jętka zwie się sztuka łącząca krokiew (jętka), a stojec, stolczyk lub stupek sztuka idąca prostopadle od jętki

Zastrzał (contrefiches) sztuka drzewna ukośna jednym końcem wsparta o podwalinę a drugim o słup prosto stojący. Miecz (gousset) z dołu do góry ukośny zastrzał podpierający i wiążący razem — Krzyżownica lub Krzyż S. Jędrzeja (Andreaskreuz, Kreuzband) dwa drewna na krzyż inne wiążące + x — Rozwora, rozpora (etrésillon) są drzewa kawałki wpędzone pomiędzy inne dla rozparcia na sposób szczebli — Podkładzina (plate-forme ...) — Przesło warstwa lub szereg powiązanego drewna ciesielskiego — Międzytramie, lub międzybalecze (entrevous) przestrzeń między jedną a drugą belką.

Narzędzia ciesielskie: Schlud, Sklud, Sklut (siekiera szeroka z toporzy-skiem małym na jedną stronę odgiętym) ciosła (siekiera długa a wązka

do wydłubywania w głąb drzewa, ma obuch i toporysko) – Pieśnia (dłuto żłobiaste) – Rzezak, obrzezak (nóż ciesielski) – Strugałka, strug (hebel do strugania drzewa) – Gładzidło, hebel, cieślica (Hobel są jego gatunki: Kręgadło Rundhobel i Żłobkowiec Hohlhobel) – Świder (ma u spodu pioro czyli koniec płaski) – Rudka, Rubryka (Rötheln) kreda czerwona do znaczenia.

I Kowalstwo.

Spiż (bronze)

Żelazo lane czyli surowiec; żelazo kowne (może być miękkie, łomkie lub kruche); stal ma w sobie dzicz czyli zendrę (cendrure) czasami miewa plamy (t.j. małe tłuszczyki i zadziory)

Gwoździe bywają rozmaite: gwoźdź podkowny, hufnal (Hufnagel); głowacz (Breitköpfiger Nagel) gwoźdź tramowy; gwóźdź krukowy czyli kruk ścienny (Bruk-nägel); gontal; gwóźdź deszczkowy, bretnal; gwóźdź szkutnik lub korabi; gwóźdź zamkowy, półzamkowy, łatni, narzekany czyli jęgarzyk.

Młot ma różne gatunki: gładziwo, perlik, obuch, czekan, kijec, kijanica.

Skobel lub proboj ⋂ (mandrin)

Nauiąg lub ściągacz (tirant) żelazny pręt po obu końcach opatrzony kotwiami czyli kotwicami (Anker) do ściągania murów. – Kotwice mogą być strzępiaste uchate, śrubowe, kolankowate.

Spona, zwora, klamra lub antaba (Klammer) do spajania ciosów bywa kaniasta i probojowa (Zeilchen)

Węzeł (Gurtel) bywa krukowy, kleszczowy, zawiasowy, rozjętny.

Sworzeń (Bolzen) gwoźdź z tępym końcem spoczywa w bródce lub osadce (Aufsatz) – jeśli ma karby zowie się śruba która ma biegun i macicę czyli mutrę.

Blachę łączą przez obrąbek (Krämpen) który zaginają w brzegu (falcują)

VI Sklepienie.

Sklepienie (testudo): półkolne, pełne (którego wysokość czyli strzała ~~równa jest połowie cięciwy~~ czyli szerokości otworu ~~[illegible]~~ sklepienia) (Tonnengewölbe) nagięte, zniżone, spłaszczone (którego wysokość mniejsza od połowy cięciwy) podwyższone, wzniosłe, podniosłe (którego wysokość większa od połowy cięciwy. — Miejsce dotykające ściany od którego się zaczyna wznosić sklepienie zowie się nasada sklepienia, poczęcie, łożysko, a kamień na którym spoczywa: wspora. — Gzyms na którym leży sklepienie: Wezgłowie, Wezgłownik, Nadrast, Zapaśnik (Kämpfer — imposte). — Każdy kamień lub cegła sklepienia zwie się Zwodnik, Klinięc, Sklepieniec, Sklepnik (voussoir) — a kamień środkowy: Zamek, zawór, zawornik, Klucz (clef Schlußstein) — Podniebienie albo Lice (wewnętrzna wklęsła powierzchnia sklepienia) ~~[illegible]~~ a zewnętrzna wypukła zwie się Grzbiet albo Nice. — Pacha sklepienia (Gewölbwinkel — jest to otwartość, brózda miejsce próżne ponad grzbietem pod dachem między ścianą a sklepieniem) w sklepieniach krzyżowych wylotowych zowie się ta pacha: Kosz. — Obłączysty otwór przy nasadzie sklepienia na okno lub drzwi zwie się Wylot (lunette Stich). — Tanięty (claveaux) zowią się klińce poziomego sklepienia podobne do klawiszów.

~~[illegible]~~, ~~[illegible] ([illegible])~~ — Sklepienie bywa: kolebkowate, złobiaste czyli beczkowate (tonelle Tonnengewölbe) ostrokręgowe (voûte en trompe) baniaste, czaszkowate lub kopuła (à dôme Kuppelgewölbe, Kuppel) także banią zwane; gotyckie dwułuczne en ogive Gothisches Bogengewölbe) składające się z 2 łuków (Bogen) które jeźli jest krzyżowe (voûte d'arête — Kreuzgewölbe) ma żyły czyli żebra kamienne (nervures — Gurt) a przerwy na podniebieniu pomiędzy temi żyłami zwią się: żagielki, ptaszki (pendances). — Sklepienie kopankowate czyli klasztorne albo nieckowe (Klostergewölbe) powstaje z przecięcia dwóch sklepień kolebkowatych lecz krawędzie w nim są wklęsłe. —

Sklepienie hełmowe, żagiełkowate (voûte pendentif) jest to sklepienie baniaste które spoczywa na 4 kulistych trój=kątach. — Sklepienie odnośne, odwodowe (voûte de décharge) odnoszące część parcia sklepienia na podporę bardziej oddaloną niż jest podstawa tamtego. — Sklepienie ukośne (voûte en biais Schräger Bogen) nie na symetrycznej pod=stawie. — Sklepienie żagliste podobne do czworokątnego żagla wiatrem wzdętego.

Płachetka powierzchnia krzywa nad oknami, drzwiami (vous=sure)

Wnęka, Koszyk, Kaszeton sklepieniowy (Caisson Lücken) zagłębienie podniebienia w sklepieniu pomiędzy jego wię=zami uczynione.

VII. Pułap.

Strop czyli sufit (Deckenstück — lacunar — soffito) lub pułap składa się najprzód z powały czyli pokładu albo osnowy belek które są osadzone w ciesie albo murłacie (lam=bourdure Bundholz) t.j. tramie leżącym na ścianie. Belki spoczywają albo na podciągu, siestrzanie (Trägerbalken) środkowej poprzecznej belce, lub też połączone są: półgrzęd=kami, międzysiągami, sztychówkami, ryglami (entretoise Stichbalken, kurzer Balken) krótkiemi belkami poprzecz=nemi. Belki obite są pokrywą z deszczek zwaną stołowa=nie lub stołowanie (Deckenverschalung) na które przychodzi pod=miotka, podsiebicie, podsiebitka (plafond) t.j. wapno na trzcinę narzucone. — Jeżeli takowy pułap czyli sufit ma zagłębione wklęsłości to zowiemy: Pułap wnękowy, Koszykowy lub Strop wytworny (lacunar Felder=decken plafond à caissons)

Pułap ślepy zwie się wypełnienie miejsca w pośrodku pomiędzy belkami dla nasypania gruzu, czyli nasypu.

Posowa, Ściel, (łanie z deszczek lub z chrustu na belkach obicie gliną wylepione.

VIII Posadzka

Posadzka, tło, pokład (pavimentum Fußboden) bywa albo odlewa=na (gegossener Estrich) z ułamków cegły i wapna, albo mozaikowe,

drobnokostkowe z marmuru.

Podłoga (Fussboden) bywa z tarcic które się na legarach (Träger) układają. — Podłoga ta w stajni lub na moście, drodze zwie się pomost, pokład (Verdeck)

Posadzka drewniana (parquet) układa się z tablic drewnianych ~~[illegible]~~ lub tafli albo stolnic na podłodze ślepej.

Posadzka kamienna (carrelage) układa się z płyt lub kostkowic kamiennych albo marmurowych.

Klepisko, bojowisko, tok (Dreschtenne) w gumnie z gliny nalepiona posadzka.

IX Dach.

Dach, kryt, pokrowa, chochoł (tectum Dach) bywa szczytowy (dwupoły, dwukapowy Sattel=Giebeldach) półszczytowy (jednopoły, jednookapowy, pojedynczy, pulpitowy Taschen=Pultdach) stożnamiotowy (wielopoły, wielookapowy Zelt=Walmdach) stożkowy (wkołookapowy - konischer Dach) składa się z więźby (wiązania) i krycia; i ma szczyt (ściana szczytowa ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ fastigium Giebel) przyczółek (czoło, fronton frontispicium Vordergiebel) i Otoczyna (pole przyczółka tympanum Giebelfeld miejsce trójkątne w przyczółku otoczone wydatnym krajnikiem.

Wiązanie dachowe, więźba takowe składa się z powały (więźby, kraty Schwellenwerk) która spoczywa na podkładzinach (podwalinkach, płatwach, murłatach Mauerlatten). Belka w której osadzają się końce obu krokiew zwie się jęta, jętka, płatwa, odciąg, ocap (Kehlbalken Querbalken). Na jętce stoi wiązar albo wiązarek, wiązacz (Binder) to jest wiązanie złożone z dwóch krokwi z całym przyborem; jeżeli w tym wiązarze belka zawieszona jest na krokwiach za pośrednictwem słojców lub kleszczy to się zowie wieszar lub wieszarek (Hängewerk)

Krokiew, krokwa, krokwia każdy z dwóch ram formujących trójkąt Λ (Sparren) czasem ma dla wzmocnienia podkrokiew Λ. Krokiew ma w rozporę, pas lub bant A (Aufbalken Riegelbalken). — Grzęda jest to wyższa rozpora nad bantem (Hahnenbalken) A (Stąd przysłowie: Daj kurowi grzędę, on chce więcej)

Stolec dachowy (Dachstuhl) na którym się krokwie spierają, składa się z parów stolcowych (bantów, rozporów stolcowych Dachstuhlriegel) które łączą opaski (Dachstuhlfetten) czyli podkładziny położone na słupach, słupkach stolcowych albo sztybrach (Dachstuhlsäulen) Sztybry zaś spoczywają na ławie czyli podwalinie stolcowej (Dachstuhlschwellen). Inne części są: Stoczyk (stojec, słupiec wi= szący Dachsitzer Giebelsitzer) stoczyk poboczny (między rozporą a podkrokwią △) Kleszcze (deszczki po 2 razem obejmujące inne drewno) zastrzał (szperunk ukośny Strebeband △) miecz mieczyk, rososzka, widlica (Zangenband, Stütze) iglica (trzpień wiszący (tramik pomiędzy 2 stoczykami utrzymujące 2 jętki) pod= stopek krokwi (sztych Stichbalken) leżeń (Dachfetten) Ku= łak (podstawka, barka (kawał drewna ściosany do krokwi przybity na wsparcie leżniom - tasseau) Krokiewki (chevrons Latten) Szlemię (podłużka grzbietowa Firstbalken) drąg na grzbiecie dachu) Krokiew żłobiasta (Kehlsparren) Narożnica, (krokiew narożna, rogowik Gratsparren) Przypustnica (przypustniczka Schifter) Rzeszot dachowy (krata z łat)

Pokrycie, krycie dachu: połać (płachta Dachfläche) grzbiet (wil= czek First wierzchnia pozioma ~~[illegible]~~ krawędź dachu) łotok (łotoczek daszny, ściek dachowy Dachrinne dwie połacie dachu) okap (obdach Dachtraufe brzeg dachu nad ścianą) rynna (Dach= rinne) ma lejek rynniany i rurę rynnianą.

Strzecha, poszycie, chochoł (słomiane pokrycie z kalenic czyli snopów maczanych w glinie) ma zastrzesze (czyli brzeg okap strzechy. Strzecha kryta jest także słomianemi snopkami czyli kulikami.

Gont (Schindel) ma jeden brzeg zwany ostrzem a drugi tyłem (w któ= rym rowek) - Skudło, szkudło (rodzaj gontu dębowego bez rowku) Dranica (deska na pokrycie cienka)

Dachówka (tegula) bywa płaska (karpiówka) oraz żłobiasta (rzymska czyli łotoczek, albo holenderska, francuska) Gąsior (zowie się dachówka wypukła do nakrycia innych na grzbiecie ∩ mająca czasem szyję z głowami) Dachówka zawiesza się u spodu piętką do łat.

X Słupy, ~~[illegible]~~

Podpora (soutien, fultura) filar (pilier Pfeiler) murowany
słup, (kolumna - colonne Säule colonna) może być okrągły
i czworogranny; narożnik (płaskosłup Eckwandpfeiler
pilastre engagé - w ścianie) - węgar (przystawa - piedroit
Wandpfeiler, Eckenpfeiler - słupy na których sklepienie
spoczywa

Porządek architektoniczny u słupa powstaje z brusowania
słupa (tramowanie, belkowanie - trabeatio Gebälk)
które się składa z brusa głównego (tramy, nadsłupia
Unterbalken - epistylium - architrave) na takowym
bywają pasma (pręgi, fascia Streifen) nadbrusie (śred:
nik, zwierzyniec fries, Borten zoophyrus, frise) troj:
wrębki (trojwręby trigliphus Dreischlitz) przerwa
(międzytramie metopa Zwischentiefen ściana pomiędzy
tramowicami) krajnik (wieniec, gzyms coronix Gesims
corniche) ma ucios (cymaise) gornego i dolnego wieńca.

Trzon (głownia słupa, scapus) słupa ma głowicę
(makowica, nagłowek - capitellum Knauf epistylion) która się składa
z wieka (abacus Platte) toku (spodka wieka (echi:
nus Wulst) i szyi (hypotrachelium Säulenhals)

Podstawa (podstawek, stopa, noga, - basis) słupa ma
kraglicę (spira ~~[illegible]~~) czyli toczoną część i kostkowicę
(plinthus) czyli czworograną podkładkę. Podnóże (pod:
słupie - stylobata Säulenstuhl piedestal) składa się
z wieka (krajnika coronix, corniche) podkładu (podsta:
wy - basis) i średnika (kloca, kłodki - truncus).

Podwalina (posada przyziomek, podszwa - stereoba:
ta (Grundmauer - Unterplatz - socle) jest ściana
kamienna na której słup stoi.

XI Ozdoby.

Krój okrój profil (profilus) ma członki (Glieder) a temi są: listwa (listewka, prawidełko taenia Riemen filet) obręcz (rewka – armilla Saum blason) pręt (pręcik, prątek – astragalus Stab, bâton) pierścień (annulus Ringchen) wałek (bâton) skręt (torus Pfühl) albo krąg, krąg lub wał; półwałek (ćwierćwałka, pół: kręże, łok, spodek echinus Wulst) żłobek (wpływek cymatium doricum Hohlkehle cavet) prosty lub odwrotny; wpływ (wpływ warga – apophygis Ablauf congé); Gru: szei (esownik, esownica, krzywonos – sima Rinnleisten doucine L); piętka (cymatium lesbicum Kehlstoß, talon) także kłącze trawne, podczos lub wełn albo pręguba zwa: na); laskowanie (kratka cannelures Hohlkehlen jeż: li są ~~jędra~~ żyłki a Hohlleisten jeżli są żłobki). Żło: bek składany albo cyga (trochilus Einziehung nacelle)

Ozdoby: perły (bisiorki perełki – perles enfilées) jagodki (ró: żaniec – astragalus lesbius Perlschnur grains de cha: pelet) składa się z jagodek po parze z pewnemi krąglizkami prątkiem powiązanemi. Różaniec pieniądzowy (Paternoster mit Scheiben) plecionka (plecieniec, plecionnica – Durch: brechungszüge entrelacs) jajownik (wołowe oczy ~~E~~ – echinus Eyer) łękotki (arceaux) powstają z łęczków obejmujące kwiatki dzwonkowate albo pąpawki: Dzwon: ki (campanes) dłoniatka (pempawa, pąpawka Palmen: stängel) róża (różyczka, rozeta) promienista lub wiro: wana; głowatka (guzik – bouton)

Dzielnica przyozdobienia (compartiment) ma ramę (lub bramowa: nie, krajkę, brzeg – bordure) – Liścianka (rinceau Laub: werk) równianka (girlanda – guirlande Fruchtschnur) Kno: peczek (bukiet – fasciculus) – Barszcz (acanthus Bären: klau) głąb (głąbik, kłącz, kłącze – caulis Stängel) Kwia: ton (kwiatonik – fleuron Blumenwerk) Węgłownik (guillo: chis Zierung) Skrętownik (Skrętek, meander Schneckenzug) Zawój (zawoik, ślimacznica, wężownica, krajki – volute Schnecken)

Wąsownica (wąsionka, skrętek, wąs, podwijki Schnörkel)
Zwój (skręt - cartouche)
Wisior (wisiorek, owocnica - feston fruchtschnur) - makowica
makowiczka (gałka na domie Aufsatz) - Wietrznik (powietrznik, chorągiewka - girouette Windfahne) Zbrój (więztr opheum [illegible]) Grupa posągina (groupe) Wieniec
lub korona (n.p. ostrokolna, wieżowa, korabiowa, dębowa,
wawrzynowa, mirtowa, oliwna). Gryf (orłolew - gryphus
Greif) - Węborek, sąd, sądek (urne - vasculum) -
Pisanka (sgrafito) na tynku - Popiers (buste Brustbild)
na podstawku albo podnożku (piedouche) - Miedznik
(kamień miedzowy)
Świecznik (candelabrum Leuchter) Podniebie (baldakhin Himmel)
Łoże pośmiertne (katafalk - castrum doloris Todtenaufzüge)
Nagrobek (pomnik grobowy - cenotaphium) Sarkofag - Popielnica, urna

XII Ściany.

Ściana (mur Wand) bywa zagrodowa (opasująca ogród) podwałowa lub podnasypowa (utrzymująca teras) naczelna (mur
de face) sąsiednia (ościenna lub wspólna) przedziałowa
(Scheidewand) przedogniowa (Feuermauer). - Międzydźwie,
międzyścież (pas pionowy między ścieżami okien lub drzwi - trumeau) - Pas ścienny (cokuł, pokrywa, nasadka - plinthe) czyli warstwa występująca. - Krajnik (wieniec, gzyms Gesims)
polica (wieniec w krajniku, płyta Kranzleiste) okap
(wodościek) wspornik (brusowica, framowica, krokiewnica, krokształ Kragstein console) jeżeli z drewna zwie
się śmig. - Krokiewnica, krokiewniczka (Sparrenkopf) - Podłożnica (dylica Balkenkopf) - Framowica (Balkenkopf) na której bywają trójwręb(?) (tryglify)
Łopatka, słup, uwięzły (pilastre - występ pionowa nad ścianą) -
Przypora lub sporys (contre-forts Strebepfeiler
Zrąb czyli ściana drewniana leży na przyciesi czyli podwalinie ma
po końcach węgły a wierzchnie belki zwią się oczepem.
Mur pruski składa się z słupów węgłowych, przyciesi, oczepów, wzpórków poprzeczników, mieczów, zastrzałów (więzy)

Przepierzenie (Verschlag, Scheidewand) Opierzenie (Verschalung) czyli okrycie — Oszewka ścienna (taflowanie, lamperia — Täfelwerk)

Szuto (słup drewniany którego koniec opalony) Wrzosianka (ściana z wrzosu i gliny)

Brama, brona (Thor) jeżli miała kratę (Gitterthor) zwała się flamandzka albo kraciasta f. — Wrota są drewniane — Ścieże, ścież (Thüröffnung) drzwi (skrzydła, pierzeje, wrota — Thürflügel) odrzwi (uszaki Thürgestelle okrywające futrynę czyli biło). — Drzwi mają: podwoje (podwoj, przywoj, wierzeja Pfosten boki dziury w które drzwi wchodzą) próg (Thürschwelle leżący równo z ziemią) i nadproże (nadprożek, nadprożnik Oberschwelle naddzwierek (naddzwiernik, nadedrzwie, Kamzens supraport, [illegible] Thürsturz) wręb (glif Anschlag — rowek w który drzwi wchodzą)

Okno (fenestra) ma nadokiennik, podokiennik (wierzch i spód) — Przedpierśie (czyli wspora podokienna Brustmauer parapet, ściana od okna do posadzki) — Ścieża okna (otwór lub wylot Fensteröffnung) — Przeduch (okno skle=powe — soupirail, Kellerloch) — Dymnik (Dachfenster) Ramy (Rahmen) Sprosy (drewniane złobione pręty w okneach przedzielające szyby (czyli błony:) z okuć okien stanowią: Narożniki, zasuwka, zakrętka ze skoblikiem lub z prętem, proboje, kruczki (od wiatru) wy=gładki (szyby otwierające się) — Okiennica (le volet) drewniana — Skrzelice (skrzeliny okienne, żaluzie)

Ściana ma [illegible] części: Nozdrzynia (otwór w ścianie dla ściekania wody Ausflussöffnung chantepelure) Maculnice (columbarium Rüstloch — otwory w murze pozostawione po wyjściu rusztowania) — Strzelnice (creneaux) albo blanki lub zabradło (zęby w murze) — Wyżłobek (wyżłobie, kozub, madloch, framuga Blende niche) czyli nisza f. — Balkon (po którym chodzą) — Nałęcz (opaska — archivolte — brzeg wystający sklepienia obłączysto) — Obłączyna (obłęk, arkada t.j. przestrzeń pomiędzy łukiem a węgarami) — Stróże (Radabweiser) t.j. słupki przy ~~[illegible]~~ ścianie dla ochrony od wozów uszkodzenia.

Zamek (serra) u drzwi (Schloß) bywa wewnętrzny lub po: wierzchowny, ma zaworę (rygiel) która się otwiera brodą klucza i sprężyną. Kluczka zwie się żelazo na które klamka zapada — Kłódka (wisząca na skoblach) — Zawiasa (Thürangel) bywa pojedyncza lub krzyżowa gdy się obraca na kruku; podwójna czyli francuska obraca się na trzpieniu czyli wrzecionie; połowa jej w której wrzeciono zwie się samiec a druga samicą. — Wrzeciądz w bramie (Thürkloben) obraca się na sworzniu krukach lub skoblach.

XIII Piec

Piec zwiedzki pokojowy (palący się wewnątrz) polski (albo pieczu: na (palący się zewnątrz) powietrzny (Meissnera). Piece bywają z kafli (testa fornacea) którą zowiemy pokrow piecowy. — Żołądek pieca (wnętrze gdzie się pali) ogniszko (gdzie się ogień rozniecа) czeluść (otwór którym opał kładą do pieca) zamknięta drzwiczkami które mają zaworę lub zasówkę — nad piecem jest dziura (cybuch) dla ciągu. Rura piecowa ma przedech piecowy który się zakrętką dla ciepła zamyka. — Komin (dymnik) czyli trąba ma ma zasłonkę (czapka lub krążek żelazny) aby ciepło nie uchodziło — Czeryn albo trzon pieca (Rauchverlust einer Feuerherdes) pod nim popielnik piecowy

XIV. Fundamenta

Posada, osnowa podkład czyli fundament spoczywa albo w całcu, caliznie (twardej ziemi) piasku przelotnym (Triebsand) mokrzy: nie albo marśnicy czyli hleju (fetter Boden) w takim razie zabijają pale (mostnice) które bywają wpustpale albo szpuntpale, na palach dają roszt lub powałę (Schwellenwerk składający się z dłużnicy i poprzecznic lub poprzeczek na których kładą pomostnice (dyle) jeżeli woda przeszkadza biciu pali to kładą skrzynię które osadzona między zagrodzeniem z dwóch rzędów pali odnaptywu wody, które się zowie grodze albo grodza (Deiche)

XV Rusztowania i machiny budownicze

Kozioł, Kozły, Kobylica (Stützbock) na nogach — Ostrzew — échelier (Steigbaum, rodzaj drabiny na drągu) — Drabiny tycze, sztandary (wysokie pnie drzew) na których się kładą rozpory, maculce (maculce Stützholz) przewiasła rokitowe, oraz podpory lub stemple.

Krążyny, bukoztele (Bogengestellung) używa się do sklepień na których deszczki zowią się patuby.

Bitnia, baran, baba, Kafar (Ramme) do zabijania palów. — Kluba, blok (Kloben) jest to kółko ze żłobkiem do ciągnienia liny — Żuraw (Kranich) u studni — Ulga, folga (dwa drążki mocne przy końcach powrozem spętane do podnoszenia ciężarów.)

XVI Ogród.

Ogród warzywny (Gemüsegarten) sad (ogród owocowy) ogrojec (Lustgarten) gaik, wirydarz (dzika promenada ~~b~~ bosquet) chodnik (ulica drzewna, alea) murawa (trawnik — gazon) jeżli ma niską trawę zwie się móragiem — Kwietawa (Lustbrunt) chłodnik, jata, powietka, altana (Lusthütte — berceau) ciennik (altanka drewniana — Laubhütte) pieczara, jaskinia, grota (Grotte)

Krynica (fons-fontaine) studnia (puteus-puit) źródło bijące (studnia wytryskowa, wytrysk, fontanna — fons saliens — Springbrunnen) ponik, (strumyk — ruisseau) Kanał (Kopanica — canal) sadzawka (rybnica — vivier) deszczarnia (ściekwa, rząp, cysterna) poidło (Koryto — auge) — Wodołok (nawodnica wodociąg — aquaeductus Wasserleitung) — Łachań, łacha, łachanka (alveus — bassin; albo też miednica lub kotlina naczynie kamienne na wodę) — Pompa ma ryj (rurę bokową którędy woda cieknie) czyli cewkę czasem w kształcie paszczy lwiej lub maski (naliczek)

XVII. Budynki

Piętro (contignatio Geschoß, Stockwerk étage) poziemie (pierwsze piętro (Untergeschoß, erster Stock rez de chaussée) ~~tło~~ drugie

piętro (Zweiter Stock bel-étage) między piętrze (pół piętrze czasem pod dachem – entresol) podwał (pod= wale, podziemie (Erdgeschoß – hypogaeum – souterrains) podkop (ziemianka – fosse) piwnica (Keller cave) – lodownia (Eisgrube glacière) albo lednica.

Dwór, dziedziniec (przed zamkiem – Hof cour) przedworze lub podedworze (avant-cour Vorhof) zadworze (poddworze podworzec, podwórko (Hinterhof) podniebie (miejsce pod dachem otwarte) przydzwierek, ganek (Vorplatz porche) z daszkiem przeddrzwiami) przysionek, (przedsionek Vorsaal, portique) przysienie (przedsienie – atrium) sien (vestibulum) wiata (powiec, powietka, portyk (Säulengang Halle porticus) krużganek (krążganek Kreuzgang) kurytarz (korytarz Umgang corridor) długi a wązki.

Pokoj, pokoik (Zimmer chambre, cabinet) swietlica (hypocau: stum Stube) przedpokoj (Vorzimmer antichambre) izba (salle Zimmer) n. p. czeladnia, stołowa, kuchenna. – Komnata (Komora – cubiculum, caminata Kammer) sypialnia (dormitorium) łożnica (alkowa Alkoven) biesiadnia (po: siedka (exedra Gesellschaftszimmer) wieczernik (coenacu: lum, triclinium Speisesaal) posłuchalnia (Audienzzimmer) pracownia robotnia (officina Werkstätte laboratorium) spiewalnia (odeon Gesanghaus) pisarnia, (izba pisarska Kunstgallerie) szatnia (szatnica – garderobe Kleiderkammer)

Wierzchnica domu (Obergebäude) schody (wschody – escalier Trep= pen) składają się z klatki schodowej (cage) stopni (marches Stufen) odpoczynków (spoczynków, podestów – repos Ruhe= plätze) ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ czyli wsporą (parapet, garde-fou Lehnen) albo poręczy i szaragow (policzków wschodowych, Treppenwangen – limon, w których są stopnie) i Balasow (Geländer balustrade) czyli słupków. Każdy balas ma stopę czyli podstawek, brzusiec, szyję i głowicę na której leży pokładzina czyli płatwa wiążąca razem balasy.

Ulica (platea, vicus Gasse rue) przecznica (zaułek Seitengasse)
rościeże (rozdroże, tret, gdzie się ulice krzyżują)
Zbrojownia (armamentarium Zeughaus, arsenal) Koszary
(leże żołnierskie castrum Kasernen, casernes) skarbiec
(aerarium) mennica (Münze zecca) bank (ławnica die Bank)
Sądownia (Gerichtshaus) wiecznica (ratusz, dom radny, prae-
torium, curia Rathhaus hotel de ville) więzienie (prison

Strażnica (corps-de-garde – Wachhaus) strażyniec (beffroi
Wartthurm)
Gospoda (gościniec, gościnnica ~~[illegible]~~ Herberge) Uboż-
nica (szpital ptochotropheum – hôpital Armenhaus) chorownia
(bolnica – nosocomium Krankenhaus lazaret) gospoda
podrzutków (dom podrzutków Findelhaus) Kąpiel (umy-
walnia lavacrum) łaźnia, łazienki (balnea Badehaus
bains) cieplica (cieplice – thermae) parowa łaźnia (parnica)
(sudatorium Schwitzbad étuve) – Gódownia (izby godowe
Ballhaus vauxhalle)
Gościnnica, austeria, zajazd (Wirthshaus auberge) karcz-
ma, jata (Krug taverne) jatki (Fleischbank) rzeźnica
(mięsnica, kutlof, rzezalnia – mactatorium Fleischscharren)
targ, targowisko (forum) targowy dwór (bazar Kauf
haus) kram, sklep (macellum – institia Laden boutique)
Skład kupiecki (magasin) spichlerz, żytnica (granarium
Speicher grenier) świren (świeronek, magazyn wiejski)
Rynek (forum Ring marché) Mytnica (Mytnia, Komora
celna, Mytni dwór, celnica Zollhaus la douane)
Szranki Kolebe pole, kołczyplac (hippodromus Turnierplatz)
Teatr (widownia) mastanek (scenę) przedstanek (proscenium) po-
zastanek (postscenium) skocznica (lub pląsnica – orchestra)
Kamienica (maison) mieszkanie pomieszkanie (Wohnung appar-
tement) chata (chatupka, kucza, klec Bauernhütte chau-
miere) folwark (praedium Meierei ferme) albo wzór –
Stodoła (horreum Scheune grange) gumno (gumnisko Scheu-
nenplatz) obora (etable) wołownia (wołownik, jałownik –
bovile Ochsenstall) owczarnia (ovile Schafstall bergerie)
Koziniec (Ziegenstall) chlew (Schweinstall) Kurnik (Hühner
stall poulailler) kojec (kotuch Hühnerkorb) gęsiniec (Gänsestall)

gołębnik (gołębiniec Taubenhaus) karmnik (Schweinstall)
Gorzelnia (Brennerei) gorzalnia albo winnica; browar (Brau:
haus) albo piwowarnia (brasserie); miodosytnia; młyn
(przyrząd w młynicy Mühlenwerk) blech (bielawa Bleiche)
woskobojnia (Wachsschlägerei) powroznia (corderie) huta
(Gießhaus fonderie) Kuźnica (Eisenhammer forge)
Zamek (gród-castrum Schloß Burg chateau) zwierzyniec
(Thiergarten menagerie) stajnia (écurie Stall) w niej
przewory na Konie ze złobami i jarłami. — siodlarnia
(Sattelkammer) gdzie wiszą rzędy — Wozownia (Wagen:
schoppen remise) szklarnia (Kwieciarnia Glashaus serre-
chaude) Kuchnia, piekarnia (Backhaus boulangerie)
spiżarnia (Vorrathskammer garde-manger) — Łowczar:
nia (Jägerhaus muette) psiarnia (psiniec Hundestall
chenil) gdzie też chowano sokoły, rarogi, krezoty — Ptaszeż:
nik (ptaszkarnia Vogelhaus volière) duża klatka.
Świątynia, przybytek, bożnica (delubrum Tempel) przybytek
(adytum Zellen) Kościół (Kirche église) bożnica (żydowska)
zbor (luterski) cerkiew (ruska) gontyny (świątynie pogańskie)
Krzcielnica święta omywalnia (baptisterium Taufstein,
Taufbecken) Modlitewnia (modlitebnia Bethaus) izba do
nabożeństwa urządzona. — Kaplica (Kapellen) bożnica (boż:
nice Flügel przy Kościele a przy zamku zwią się skrzydła)
babiniec kruchta (Vorhallen) przedsionek świątyni
(pronaos Vorhallen)

Dwór dworzec wioska (Landhaus maison de campagne - villa)
sielski dworzec (za miastem dworek Lusthaus)
Miasto, gród (urbs, Stadt ville bourg) ma dzielnice (quartier Vier:
tel) przedmieścia (podmieścia-suburbium Vorstadt fau:
bourg) folwark (wzór Vorwerk praedium)
Forteca, twierdza (fort Festung - fortalicium) ma wały, rowy

Prowincyonalizmy gdańskie z r. 1649 (podług: Volckmar Nicolaus: Viertzig Dialogi oder lustige Arten zu reden, in Druck gegeben durch Balthasarum Kannengiessern. Däntzigk gedruckt durch Andream Hünefelden 1649. 8º K. 4, str. 384.) — Nowe miasto – Neumarckt; = Starogard – Stargard = Świecie = Schwetz; = Skarszewo – Schöneck; = Tczew – Dirschau; = Prabuty – Strasburg; = Słupsk – Stolpe; = Elbiąg – Elbing; = Wilno – Wilde; = Budzyn – Ofen; = Gody = Weihnachten; = Gwiazdka – heilige Christ; = Gwiazda (na 3 Króle obchód) – Stern; = Gregorianki – Gregorii reiten; = smagać, polewać na Wielką Noc – Schmackostern gehen; = Strzelanie do ptaka z kusze czyli łuku do ptaka na Świątki – Schiessen nach dem Vogel aus dem Bogen auf Pfingsten; = Nożeńki – Messerscheide; = Długawieś w Gdańsku – Lange Garten bei Däntzig; = Giełda – Junckerhoff; = Mianowiny – Kindttaufe; = Okupiny czyli Janowiny – Geburtstag; = Żuława – Werder; = Nerzeja – Nehrung; = wankowato w nocy – es spuckte; = mara – der Alp; = Kabat – Wams; = skorznie – Stiefeln; = umywadlnik, lawaterz – Handfass; = Łapica – Mausfalle; = Żemła – Semmel; = Łulta, kukawka, rogatka – Wegge; = Ślęzak – Falter (farreum); = gryczak = Buchweitzenstritzel; = obwarzanek – Pretzel; = Fafernyski, orzeszki pierne – Pfeffernüsse; = gniotka z makiem i miodem – Mohnplatz; = Księżnik, introligator – Buchbinder; = przepis – Vorschrift; = skrypturał – Federmesser; = pieszczok, cycan = Muttersöhnlein; = brutka – Braut; = brutkan = Bräutigam; = Śpik = der Schlaf; = gbur, kmieć – Bauer; = sadź (chenotrophium) – Korb; — Usnacht, Sergel, parobek – Hausknecht; = Czeczuga – Sturio; = Barwena, brzana, parma – Mullus; = Spólnica, sum – Silurus; = Pomochel, głowacz – Mugilus; = Ostrzeja, ostryga – Ostrea; = Sielawa, sułwica – Marena; = Umywalnik – lawaterz; = Kwasigroch – langsamer Geselle; = jesiory – ości z ryb; = mięso rosolne – Peckelfleisch; = tryknąć – uderzyć; = Szamarka, oplecek (Leibchen), mętlik – suknie; = bielawa, bielnik – blech; = wałkownica – Mangel; = zzuwalnia – Ausziehstube; = tralija – więzienie; = banerka – Wetterhahn; = Szukajło, storzypiętka, sapacz – Schnaphahn; = Smolnica – Theerbütte; = cudzić konie – striegeln; = mielcuch – browar; = ożdzić słód – das Maltz dörren; = zabrodnia – Wade (sieć na ryby); = Kaszerz, czep – Kescher; = Karpa, kłodzina, karczłom – Holzklotz im Wasser; = sądek – Lichtentheil; =

1a ed. Gdańsk (Hünefeld) 1643.
3a ed. Elbing gedr. durch Achatz Corellen) 1649. 8º
4a ed. Breslau (Dr. Baumans Erben) 1669. 8º
5a ed. Breslau (Dr. Baumans Erben) 1688. 8º

gapa – Krähe; plewiarka – Jäterske; = Ostropest – Carduus benedictus; = Modrak (bławatek) – Kornblume; = Wąchadło, rowniańka, woniańka – Riechlein (bukiet); = lecha, zagon = Rigge; = tur – Auerochs (urus); = śnieżniczka – Schnee=vogel; = Kukawka – Guckuck; = oksciało – okwitło; = piętka – zawiązywanie się ziarnek w kłosie; = gardlina, kłoć – słoma do powrośeł; = pauzy – wiosła; = bakort – prawa strona galaru; = szymbort – lewa strona galaru; = sinidło, urzet = Weidkraut; = Kłodzina – Rahnenholz; = Czambrowina – Bauholz; = Wanczos – Wagenschoss; = Klepki – Klappholz, ~~[illegible]~~; = Wasiełki – Fassholz; = Pipetki – Pfeiffenholz; = Szumiłeb – Unruhiger Kopf; = Zwajca, zwadca – Zänker; = pożarnice, ospice, pieszchnice – Pocken, Masern; = Zwija mi się na wąpiu – es wird mir übel; =